

banka

meslek
ve fikir
dergisi

Sevgili Okuyucularımız	3	Banka Dergisi
İktisadi Durum ve Geleceği	4	Doç. Dr. Mustafa A. Aysan
Kızıl Çin'de Ekonomik Gelişmeler	12	Ali Şakir Ağanoglu
İşletmenin Kredi Gücünün Kontrolü	18	Prof. Dr. Kemâl Tosun
Bankacılık ve Pazarlama	26	Yıldırım Kılıç
Bankacılığımızdaki Gelişmeler	33	Prof. Dr. Haydar Kazgan
Posta Çeki Hesapları	38	Neşet Parman
Dünya Paralarını Düşünen Adam		
Pierre - Paul Schweitzer		
(Çev. : Memduh Güpgüpoğlu	41	Pierre et Renée Gosset
Ankara Takas Odası Kurulurken	44	Reşat Sönmez
OCDE Raporuna Göre Türk Ekonomisi	46	Alp Gürus
Yerli Sigorta Şirketlerimizin 1968		
Yılı Faaliyet Neticeleri	53	Hayri Başer
Haberler	57	Alp Gürus, Ulvi K. Doğruman
Banka Kredilerini Tanzim Komitesi	61	Banka Dergisi
Kararları		

kasım - 1969

cilt: 6 - sayı: 11

後
邊
街
香
港

Anlamadığınız
dilde yazılı
bir evrakı
nasıl
imzalamazsanız

...

güvenmediğiniz
bir malı da
satın
almayınız

Erişilmez kalitesi, Türk aile bütçesine en uygun ödeme şartları,
senenin 365 günü devamlı servisi ile Arçelik
bugün halkımızın güvenerek tercihan aldığı buzdolabıdır.

ARÇELİK

saadetinizin anahtarıdır

**Cildinizin
tazeliđi ile
övünebilirsiniz ...**

Çünkü:

Makyajdan önce ve sonra
yağlı-yağsız ciltleri temizleyen,
çizgi ve sivilceleri yok eden

KREM
Pertev

yüzünüzü dinlendirir, kırışıkları
yok eder.

Yeni Reklam

(Yeni Reklam)

ANADOLU BANKASI

AİLENİZİN BANKASIDIR.

banka

AYLIK MESLEK VE FİKİR DERGİSİ
KASIM 1969 - CİLD : 6 - SAYI : 11

Sahibi

Banka Yayınları ve Kültür
Ltd. Şti. Adına

Dr. Nezh H. Neyzi

Yazı İşleri Müdürü

Yıldırım Kılış

Basıldığı yer
Menteş Matbaası

İdare Yeri

Imam Sok. No. 1 Kat 2
Beyoğlu - İstanbul
Telefon: 49 22 67

Posta Kutusu
No. 769, Karaköy - İstanbul

Yönetim Komitesi

Prof. Dr. Zeyyat Hatiboğlu
Necdet Durakbaşı
Doç. Dr. Mustafa A. Aysan
Alp Gürus
Dr. Nezh H. Neyzi

Abone

Yıllık 42 TL. Altı aylık 21 TL.

İlan Tarifesi

Arka Dış Kapak 700 TL.
Arka iç kapak, 2. S. 500 TL.
Ön iç kapak, 1. S. 600 TL.
İç Sahifeler 400 TL.

Abone ve ilân bedelleri
Derginin T. C. Ziraat Ban-
kası Beyoğlu Şubesindeki
768 numaralı ve T. İş Ban-
kası Parmakkapı Şubesindeki
271 numaralı hesabına
gönderilebilir.

Sevgili Okuyucularımız

Demokrasimiz 12 Ekimde yeni bir aşamadan da-
ha başarı ile geçti. Dürüst, olaysız bir seçimde halk
A.P. ye yeniden iktidarı teslim etti.

Seçimlerin verdiği sonuçlar çeşitli tefsirlere uğ-
ramaktadır. Fakat tefsir ne olursa olsun, sonuçları
saygı ile kabullenmek gerekir.

Demokratik rejimin bir oyun kuralı vardır: Halk
çoğunluğu doğruyu, iyiyi bilir ve seçer. Sonucu be-
nimsememek, rejim tercihini inkâr etmektir. Oysa
halkımız Anayasa referandumu ile de Demokratik Re-
jim tercihini doğrulamış bulunmaktadır.

Halkın A.P.yi iktidarda bırakması elbette geçen
4 yılda yapılan her şeyin beğenildiği, muhalefetin her
tenkit ve teklifinin de red edildiği anlamına gelmez.
Muhalefetin tenkit görevinin değerini de küçültmez.
Olsa olsa halk oyu mevcut partiler arasında önümüz-
deki 4 yıl için bir tercih yapmıştır.

Yurt kalkınmasında olumlu bir tutum ve elbirli-
ği ile çalışmak tüm yurtseverlerin borcudur.

Gelecek 4 yılın kalkınmamızda ve bankacılık sis-
temimizin geliştirilmesinde başarılı bir dönem olması
dileğindedyiz. Derginiz bu konuda kendisine düşeni
yapmağa devam edecektir.

Yeni çalışma dönemi tüm ulusa hayırlı olsun!

Sevgi ve Saygularımızla
BANKA Dergisi

GÖSTERGELER NE DİYOR?

Mali Piyasalar (Milyon TL.) T. C. Merkez Bankası	1967	1968	1969(*)	Ay yada Yıl sonları itibarı ile		
				Eylül 1968	Eylül 1969	Ekim(*) 1969
<u>Altın ve döviz mevcutları</u> (Milyon dolar)	55	44	35	42	114	120
Hazineye kısa vadeli avans	1643	2143	3300	2174	3169	3300
Banknot ve ufak para (1)	8714	8238	9500	8412	9500*	9600
Para hacmi (2)	22682	25969	28000	23278	27600*	27800

Bankalar (Milyon TL.)

Konsolide mevduat	21015	26115	30000	22553	27000*	27300
Banka kredileri	23368	27575	32500	25508	30500*	31000
Sanayi kredileri	1043	1248	1700	1204	1420*	1430
Tarım kredileri	5551	7115	8500	5693	7600*	7650
Küçük esnaf kredileri	585	777	950	741	940*	945
İpotekli krediler	2051	2139	2500	2026	2150*	2160

Fiyatlar (ay ve yıl ortalamaları)

<u>İstanbul Ticaret Odası</u> toptan eşya fiyatları genel indeksi (1958 = 100)	159,3	163,2	180,0	163,9	178,0*	178,4
İstanbul geçinme indeksi (1958 = 100)	187,6	196,1	207,0	197,5	205,7	206,2
Altın külçe fiyatı (Yıl ve ay sonları)	15,5	18,5	25,0	17,7	19,2	19,4

1) Bankalar ve Merkez Bankası kasalarındaki banknot ve ufak paralar toplamı hariç.

2) Banknot ve ufak para vadesiz tasarruf mevduatı ve vadesiz ticari mevduat.

(*) Kendi tahminlerimiz.

<u>Üretim, (Bin ton) :</u>	<u>1967</u>	<u>1968</u>	<u>1969</u> <u>Tahmini</u>
Buğday	10 000	9 520	11 000
Pamuk	396	435	450
Şeker pancarı	5 253	4 714	4 600
Tütün	189	161	170
Pamuklu dokuma (milyon metre)	743	749	850
Oto dış lastiği (bin adet)	1 139	985	1 000
Çimento	4 249	4 731	6 600
Sunî gübreler	361	442	500
Çelik ingot	996	1 110	1 130
Elektrik (milyon kws)	6 167	6 886	7 500
Ham petrol	2 728	3 105	4 500
Demir cevheri	1 498	1 936	2 500
Krom	448	416	400
İnşaat ruhsatları (bin m ²)	12 728	14 381	17 000

İş Gücü (Bin kişi) :

Sigortalı işçi sayısı (Eylül sonu)	1 069	1 091	1 100
Tarım - dışı büyük iş yerlerinde çalışanlar sayısı	871	940	1 100
Yurt - dışında çalışanlar sayısı	204	247	300
Yurt - dışında çalışmak için sıra bekleyenler	500	600	700

Cari fiatlarla Yatırımlar (Milyar TL.)

Kamu sabit yatırımları	9,0	10,3	11,9
Özel sabit yatırımlar	7,8	9,3	10,6
Stok değişimleri	2,2	2,4	2,3
Yatırımlar toplamı	19,0	22,0	24,8

Dış Ödemeler (Milyon dolar) :

İthalât	685	764	800
Dış borç ve falz ödemeleri	160	141	165
Toplam	845	915	965
İhracat	522	496	510
İşçi dövizleri	93	107	120
Toplam	615	603	630
Diğer döviz kaynakları	230	302	335

İş Hayatı

Seçimlerden sonra iş hayatı, daha önceden tahmin edildiği gibi hareketlenmiştir. Sonbahar yüksek konjunktürü, halkın sağduyusunu ve demokratik rejime güvenini tartışılmayacak şekilde tesbit etmiş bir seçimi izleyen günlerin huzuru ile birleşince, devlet harcamalarındaki % 10 kısıntıya rağmen, iş hayatında önemli bir hızlanma ortaya çıkmıştır.

İş hayatındaki hızlanma, problemlerini de birlikte getirmiştir. Bunlardan en önemlisi, birbirini izleyen fiat artışlarıdır. En önemli artışlar, uzun süredir çekilen ithalât güçlükleri sebebiyle, ithal edilen makina yedek parçalarında görülmektedir. Örnek olarak, satıcı firmalarda yapılan küçük kapsamlı bir araştırma, bazı gruplarda, son iki ayda % 60'a kadar varan artışların ortaya çıktığını göstermiştir. Biriken ithalât transfer talepleri hâlâ 250 milyon doların üzerindedir. İhracattaki mevsimlik artışlar ve işçi dövizleri girişindeki hızlanma dahi transfer sürelerini 5-6 aydan aşağı indirememiştir. Önümüzdeki 5-6 ay içinde elde edilmesini gerekli gördüğümüz 250-300 milyon dolar tutarındaki ek dış kredinin sağlanması yönünde yoğun çaba harcaldığına dair haberler henüz gelmemiştir. Yeni hükûmetin teşkilinden sonra bu konuda yoğun çaba harcanacağı beklenmelidir. Bu çabaların başarısı üzerinde şimdiden bir şey söylemek mümkün değildir. Alman Markı'nın % 8,5 oranında değerlenmesinden sonra, yavaşlayacağı tahmin edilen Alman döviz gelirleri ve A.B.D.'de enflasyona karşı son 6 aydır artırılan daraltıcı ekonomik tedbirlerin A.B.D. döviz gelirlerini azaltıcı muhtemel etkileri, bu konuda fazla ümit vermemektedir. Fakat önümüzdeki günlerde yeni hükûmetin bu yönde zengin ülkelerden kredi talep edeceği ve bu taleplerin yabancı malî kurumlarından Türk Lirası'nın resmî değerinin düşürülmesi isteği ile karşılanması beklenmelidir.

Yukarda belirtilen ölçüde bir dış kredi sağlanamazsa, ihracatın azalması yüzünden fiat artışları devam edecektir; böyle bir kredi sağlandığı takdirde, devalüasyon yapılsa da yapılsa da fiat artışları devam edecektir. Ekonomiyi ihracata yöneltecek bir tedbir olarak devalüasyonun faydası, devalüasyondan sonra, iç fiatların devalüasyondan önceki seviyelerde tutulabilmesi şartına bağlıdır. Ekonominin bu günlerdeki durumunun, bu şartın gerçekleşmesini son derecede güçleştirmiş olduğu şüphesizdir.

Bu ölçüde bir dış kredi sağlandığı takdirde, ithalât artırılarak mal darlığı yüzünden ortaya çıkacak fiat artışları önlenmiş olacak, ama ithalât transfer talepleri yüzünden Merkez Bankası'nda tutulan TL 3 milyar kadar ithalât teminatı, serbest bırakılacak ve tedavül hacminin genişlemesi yüzünden fiatlarda artış eğilimi yine devam edecektir.

Bu durumda ne yapılabilir? Üzülerek söylemeliyiz ki, en kısa zamanda yatırım harcamalarında kısıntı yapıp, yıllık gelişme hızının % 7'nin altına indirilmesinden başka çare kalmamıştır. 1969 için plânlanmış olan TL. 25 milyarlık yatırım seviyesi TL. 22-23 milyara, yıllık kalkınma hızı % 5,5-6 civarına indirilmeli, devlet gelirlerini arttırıcı tedbirler alınmalıdır. Plânlı şekilde yapılabilecek böyle bir yavaşlatmanın ekonomik maliyeti, şüphesiz, fiat artışları hızlandıktan sonra alınacak istikrar tedbirlerinin maliyetinden daha düşük olacaktır.

Aslında, özel sektör yatırımlarında bir yavaşlama, çok muhtemeldir. Yıl içinde hızlanan fiat artışlarının etkisi ile özel sektör yatırımları, hız kazanmış olmakla birlikte, özel mesken yatırımlarının oranı artmıştı. 933 sayılı özel yatırımların Teşvik Kanununun Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edilen maddeleri özel sanayi yatırımlarının artış hızını azaltacaktır. Ancak bu yavaşlama, enflasyonist baskıları hafifletecek ölçüde olmayacaktır. Çünkü Ekim'den önce sonuçlanan teşvik kredilerinden yararlanan yatırımların yüksek seviyesi devam edecektir. 1969 teşvik kredisi fonları, zaten büyük ölçüde başvuranlara dağıtılmış, elde pek az fon kalmıştır. İkinci sebep, teşvik kredilerine konu teşkil eden yatırımların, sanayi alanında olması ve bu alanın özel yatırımların yarısından azını kapsamasıdır. Özel yatırımların yarısından biraz fazlası, konut yatırımlarıdır. Bu şartlar altında yatırımlarda kısa zamanda elde edilecek yavaşlama, ancak, devlet yatırımları hızında bir yavaşlamanın gerçekleştirilmesi suretile elde edilebilecektir.

Yeni Hükümetin, hoş olmayan ve fakat uzun vâdede ekonomiyi enflasyon çıkmazına düşmekten koruyacak bu tedbirleri alacağını ümid ediyoruz.

Dış Ticaret ve Ödemeler :

Dış ticaret ve ödemeler, Ortak Pazar tartışmaları, seçimlerden hemen sonra Başbakan'ın devalüasyon yapılmayacağını kesinlikle belirtmesi, ithalât tıkanıklıkları yüzünden yabancı piyasalardan ham madde ve yedek parça alan bazı sanayi dallarında ortaya çıkan imalât azalmaları, ithâl edilen ham madde ve yedek parça fiyatlarındaki hızlı artışlar sebebiyle, ekonominin en önemli meselesi olarak ilgililerin dikkatini çekmiştir.

Devlet Plânlama Teşkilâtından açıklandığına göre 1969'un ilk dokuz aylık ihracatı, 1968'in aynı dönemindeki ihracatından 40 milyon dolar fazladır. Yılın ilk yarısında, bir önceki yıl seviyelerinin altında gerçekleşen ihracat, ikinci yarının başında son derecede hızlanmış bulunmaktadır. Önümüzdeki aylarda bu yüksek hızla azalma olacağı beklenmelidir. Çünkü ana ihraç maddeleri olan tütün ve pamuk ihraç mevsimi kapanmak üzeredir. Son 4 aydaki artışlarda «sanayi ürünleri» ihracatındaki artışların önemli rolü olmakla birlikte, ihracat geliri içindeki «sanayi ürünleri» payı oldukça düşüktür (% 15'ten az). Sonbahar yüksek konjonktürü dolayısı ile artan iç talep, önümüzdeki aylarda, muhtemelen, sanayi ürünleri ihracatını sınırlayacaktır. Bununla birlikte ihracat için tanınan vergi iadelerinden de etkilenen sanayi

ürünleri ihracatındaki gelişme, gelecek için oldukça ümit vericidir. İhracattaki 9 aylık genel gelişme, 1968'in aynı dönemine nazaran ancak % 10 kadar olmuşken sanayi ürünleri ihracatındaki artma % 30'a yaklaşmıştır. Son üç yıldaki azalmaları izleyen bu yüksek artış, önemli bir başarıdır. Yılın ikinci yarısında ortaya çıkan bu olumlu gelişmelere rağmen, yılın başında yaptığımız 520 milyon dolarlık 1969 genel ihracat seviyesi hakkındaki tahminimizi değiştirmeyi gereksiz bulmaktayız.

1969 ithalâtı da, yılbaşındaki 800 milyon dolarlık tahminimizi doğrulayacak şekilde gelişmektedir. 1969'un döviz darlıkları, makina teçhizat ve tüketim maddeleri ithalâtını 1968'e nazaran azaltmış bulunmaktadır. Makina ve teçhizat alımlarındaki azalma, önümüzdeki aylarda, bazı sanayi dallarındaki üretimin düşmesine de sebep olacaktır. Genel ithalât seviyesi, (1968 dekinin % 5 kadar üstünde gerçekleşmektedir.

Oldukça olumlu gelişmelerden sonra sona eren turizm mevsimi, elde edebildiğimiz bilgilere göre, bu yıl, dış-turizm gelirlerinde önemli bir artış sağlayarak, dış turizm geliri ve giderinin eşitlenmesi ihtimâlini yaratmıştır.

İşçi dövizleri, 1968'deki seviyenin % 20 kadar üstünde bir hızla artmaktadır. Yılbaşında yaptığımız 120 milyon dolarlık tahmin, gerçekleşeceğe benzemektedir. Son ay içinde İstanbul Sanayi Odası'nın yaptığı tahmin de aynı seviyededir.

Transfer bekleyen ithalât talepleri 300 milyon dolara yaklaşmıştır. Merkez Bankası'ndaki döviz mevcutları 4 Ekim 1969 itibariyle 115 milyon dolara yükselmiştir. Artan döviz mevcutlarının önümüzdeki günlerde gittikçe artan bir hızla ithalât transfer taleplerinin karşılanmasında kullanılacağı ve döviz mevcutlarının azalacağı beklenmelidir. Ancak, döviz mevcutlarından bu amaçla kullanılacak miktar 50 milyon dolar kadardır.

Normal kaynaklar dışında yeni bir dış kredi sağlanamadığı takdirde, birikmiş transfer taleplerinin, uzun bir süre 200-250 milyon dolar arasında olacağı ve bu sebeple transfer taleplerinin 5-6 ay kadar beklemek zorunda kalacağı tahmin edilerek, ham madde ve yedek parça ithali için yapılan plânlar, bu noktayı gözönünde bulundurmalıdır.

Devlet Maliyesi:

Son ay içinde yapılan % 10 kısıntıya rağmen, Hazinesinin ödeme güçlükleri devam etmekte, 1969 bütçesi açığının önemli olacağı hakkındaki tahminlerin gerçekleşme ihtimâli güçlenmektedir. Elimizdeki son rakamlar şöyledir:

(Milyon TL')	Mart — Ağustos		Artış %
	1968	1969	
Devlet Gelirleri	9.730	11.230	16
Devlet Harcamaları	10.167	12.167	20
Harcama Fazlası	437	929	210

Tablo, ilk 6 aylık bütçe uygulamasının, enflasyonist baskıları şiddetlendirici özelliğini açıkça göstermektedir. Bütçe uygulamasının bu özelliği kabul edilmeli, devlet gelirlerini arttırıcı ve harcamaları azaltıcı tedbirler derhal alınmalıdır.

Fiatlar:

Fiat artışları hızlanmaktadır. İndeksler çok geç hazırlandığı için genel fiat seviyesindeki artışları önceden değil, sonradan haber vermektedir. İthal edilen ham madde ve yedek parçalar ile demir, çelik fiatlarındaki artışlar, bütün sanayi mamülleri'nin fiatlarını arttıracak yön ve ölçüde olmuştur. Gelecek günlerde zincirleme fiat artışları beklenmelidir.

Para - Kredi - Mevduat:

4 Ekim 1969 tarihi itibarıyla brüt banknot hacmi, geçen aydaki tahminimize uygun olarak TL. 11,1 milyarı aşmıştır. Önümüzdeki günlerde bazı küçük dalgalanmalarla bu seviyenin altına düşse de, ulaşılan bu seviye, geçici değil, kalıcıdır ve bir önceki yılın seviyesinden % 15 fazladır.

Krediler ve mevduat hacmindeki artışların hızlanmış olacağı tahmin edilmektedir. Elimizdeki kesin rakamlar bulunmamakla birlikte, 1969 inşaat mevsiminde banka kredilerinden taşınmaz mallar finansmanında kullanılan kısmının artmış olacağı anlaşılmaktadır.

Devalüasyon:

Devalüasyon yapılmayacağı hakkındaki kesin açıklamalar, bu ihtimali ortadan kaldıracak güçlü gerçeklerden mahrum bulunmaktadır. Çünkü devalüasyon, ekonomik şartların zorlamasıyla ortaya çıkan ve bu zorlamalar yüzünden, istense de istenirse de yapılan bir işlemdir. Ekonomik şartlarımızdaki son gelişmeler, Türk Lirası değerinin içte ve dışta devamlı olarak düşmesi sonucuna ulaşmaktadır. Bazı ihraç mallarına tanınan vergi iadeleri imkânları, aslında bu şartların ortaya çıktığını açıkça göstermektedir. Bunun için Türk Lirası'nın değerinde bir düşme olduğunun resmen kabul edilmesi ve bu değer düşüklüğünün genellikle uygulanmaya başlanması anlamına gelen devalüasyon, belki bir süre daha geciktirilebilir; fakat ekonomik tedbirlerle Türk lirası'nın iç ve dış değerinin düşmesi önlenemezse, devalüasyon gelecektir. O.E.C.D.'nin tahmini böyledir. Güçlü İngiliz «Financial Times»'in tahmini böyledir. Bu tahminlere göre, Türk ekonomisinin şartları devalüasyonu ancak ilkbahara kadar geciktirilebilmesine imkân vermektedir. Bizim tahminimiz, devalüasyonun yılbaşından önce yapılacağı yönünde idi. Bu tahminde bir değiştirme yapmayı, şimdilik gereksiz bulmaktayız. Gelecek sayıda inceleyeceğimizi ümit ettiğimiz yeni Hükümet programı, bu konuda daha belirli şeyler söylememizi mümkün kılacaktır. Şimdilik, gelecek hakkındaki plânların, Türk lirası'nın gittikçe düşecek iç ve dış değerini hesaba katması gerektiğini söyleyeceğiz. Bununla birlikte resmî kur ayarlanmasının daha bir süre geciktiril-

mesi ihtimali belirmiş bulunmaktadır.

Alman Mark'ının değeri, Türk Lirası'nın devalüasyonunun gerçekleştirilmesi konusunda yardımcı olmuştur. Ama Batı Almanya'dan yapılan ithalât ve bu ülkeye yapılan ihracat oranında. Bu ülkeye yapılan ithalat ve ihracat, genel toplamın % 15'i civarındadır.

Yetki Kanunu:

Kalkınma Plânı uygulamalarını hızlandırmak hedefi ile 1967'de Meclislerden geçirilmiş olan 28 Temmuz 1967 tarihli ve 933 sayılı «Yetki Kanunu»nun hemen bütün önemli hükümleri Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edilmiştir. Özel Sektör yatırımlarını önemli ölçüde etkilemiş bulunan tedbirlerin iptali, özel sektör yatırımları bakımından önemli sonuçlar doğuracak ve önümüzdeki günlerde yoğun tartışmalara sebep olacaktır. Henüz Anayasa Mahkemesi Kararı ve Gerekeşi elimize geçmemiştir. Gelecek sayıda, karar ve gerekçenin daha iyi incelenmesi mümkün olacaktır.

Bu kararın bir iyi tarafı var. Enflasyonist baskılar, yatırımların yavaşlatılması sonucunu doğuracak bazı tedbirlerin alınmasını gerektirmektedir. Teşvik tedbirlerinden bazılarının iptal edilmesi, şüphesiz, özel sektör yatırımlarında bir yavaşlama yaratacaktır. Ancak, bu yatırımların tamamen önleneceğini söylemek imkânı yoktur. Teşvik tedbirleri, bu yatırımların tek sebebi değildir.

Özellikle geri kalmış bölgelerde özel yatırımların teşvik edilmesini ve turist dövizlerine daha yüksek bir kur uygulamasını faydalı gördüğümüz için, gelecek günlerde ilgili teşvik tedbirleri gözden geçirilerek, uygulamaların hukuka uygun yollarının araştırılmasını ümit etmekteyiz.

Sermaye Piyasası:

Yabancı ülkelerde çalışan işçilerimize hisse senedi satılması çabalarına Devlet de katılmış bulunmaktadır. Ekim ortasında alınan haberlere göre, İktisadî Devlet Kuruluşları, özel sektör ve yabancı sermaye ortaklığında kurulmakta olan, Türk Otomobil Fabrikası A.Ş., Akdeniz Gübre Sanayii T.A.Ş. Perkins Motorları A.Ş., Ünye Çimento Sanayi ve Ticaret A.Ş., Mardin Çimento Fabrikası A.Ş., Bolu Çimento Fabrikası A.Ş. ve İsparta Çimento Fabrikası A.Ş.,ne, yabancı ülkelerde çalışan işçilerimizden TL. 50 milyon tutarında öz kaynak sağlanmak amacıyla Sanayi Bakanlığı Müsteşarı başkanlığında bir heyet bu ülkelere giderek işçileri, bu şirketlerin hisse senetlerine yatırım yapmaya teşvik etmişlerdir.

Bu şirketler hakkında kamu oyuna açıklanmış bilgiler, yok gibidir. Devlet itibarından da yararlanarak hisse senedi satışı yapmanın büyük sorumluluğu, bu şirketlerin tarafsız şekilde tesbit edilmiş malî bilgilerinin kamu oyuna açıklanmasını gerektirir. Devlet'in sermaye piyasasının kurallarına uyma sorumluluğu, özel şirketlerinkinden daha ağırdır. Şirketlere ait malî bilgilerin tarafsızlığı, hisse senetleri ihracına aracılık yapan bankalarla sağlana-

bilir ve sağlanmalıdır. Yukarıdaki şirketler arasında özel sektöre dahil olanlar da vardır. Bu hisse satışlarında, Devlet Yatırım Bankasının, Türkiye Sınai Kalkınma Bankası'nın, Türkiye Sınai Yatırım ve Kredi Bankası'nın aracılık hizmetlerinden yararlanmanın neden düşünülmediği anlaşılammıştır. Bir devlet memurunun tavsiye edeceği hisse senetleri, işçiler tarafından gözü kapalı satın alınabilir. Fakat ilerde şirket zarar ederse, işçilerin haklarını da devlet koruyacak mıdır? Bu korumanın şekilleri neler olacaktır?

Sermaye Piyasası'nın kuralsız şekilde gelişmesinden büyük endişe duyuyoruz.

**Hayatınızın
her devresinde
huzur
ve güven**

**içinde
olabilmeniz için...**

tasarruflarınızı

AKBANK ta
toplayınız.

Ekim ayının birinci günü Çin Halk Cumhuriyetinde komünist rejimin yirminci kuruluş yılı kutlandı. Mao Tse-Tung'un liderlik ettiği ihtilâlcilerin Pekin şehrine girdiği ve Çank Kay Şek idaresini tasfiye ederek yeni bir düzen getirdiği günden bu yana yirmi yıl geçmiştir. Tarihin akışı içerisinde ve bir milletin hayatında çok kısa bir devre sayılabilecek bu yirmi yılda Çin Milletinin sosyal ve ekonomik bünyesinde önemli değişiklikler meydana gelmiştir.

Kutlama töreninde, tarihi Pekin şehrinin (Tienanmen) meydanında toplanan beşyüz binden fazla bir insan kalabalığı, bu yeni çağın sembolü olan yetmişbeş yaşındaki lider Mao'yu selâmlamıştır. Tienanmen Meydanı, (Ebedî Huzura Açılan Kapı) anlamına gelirmiş. Son aylarda iki defa kalp krizi geçirdiği rivayetleri yayılmış olan Mao, sıhhatte olduğunu göstermek üzere bu meydanda halkın huzuruna çıkmış ve kendisine has vekar ile milletini tebrik etmiştir. Törende bir konuşma yapmamış; onun yerine Savunma Bakanı Lin Piao, sosyalist rejimin kısa zaman içinde Çin'de meydana getirdiği yenilikleri onbeş dakika tutan vezir nutkunda ifade etmiştir. Lin Piao, Komünist Partisi Presidyumunda Mao'nun yardımcısıdır ve ona halef olacağı söylenmektedir. Ebedî huzura açılan kapıda, Lin Piao memleketinin yirmi yılda elde ettiği kuvvet ve kudretten bahsetmiş; Çin'in nükleer güce mâlik bir süper devlet olduğunu ve muhtemel düşmanlara karşı kendisini savunma gücüne sahip bulunduğunu belirtmiştir. Sovyet Rusya'yı îma ederek, geniş Çin topraklarının her köşesinin, ona saldırmaya cür'et edecek düşmana mezar olacağını ifade etmiştir.

Çin dünya üzerinde bir büyük ülkedir. Yeni rejimin yirmi yılı içerisinde bir takım hamleler yapmıştır. Nükleer güce sahip oluşu modern tekniği geliştirme ve ileri bir sanayi kurma yolundaki başarıların bir ifadesidir. Yeni rejimin yirminci kutlama tarihine tekaddüm eden günlerde, Eylül ayının son haftası içinde yeni bir nükleer deneme yapılmıştır. Japon haber kaynakları bu denemenin ilk defa yer altında yapılmış bir nükleer infilâk olduğunu bildirmiştir. Ve yine ilk defa havada bir hidrojen bombası denemesi yapıldığı da tesbit edilmiştir. Çin Halk Cumhuriyeti, hâlen dünya üzerinde nükleer silâh gücüne sahip beş devletten biridir. Amerika, Sovyet Rusya, İngiltere ve Fransa'dan sonra bu teknik silâhi geliştiren ülke olmuştur. Nükleer güç, teknik sahadaki ilerlemeye ve bu ilerlemeyi mümkün kılan iktisadî varlığa dayanır. Bugün, bu süper silâha sahip bulunan Çin, gerçekten iktisadî bakımdan varlıklı bir ülke olmuş mudur? Ve bu varlık yeni rejimin bir başarısı olarak kabul edilebilir mi? Uzmanlar, bir atom bombası elde edebilmek için, yir-

mi milyar dolara mal olacak teknik tesisler kurulması gerektiğini söylüyorlar. Bu imkâna sahip olan, diğer bir deyimle bu ölçüde bir yatırımı göze alan her memleket atom silâhı yapabilir. Bu teknik merhaleyi başardıktan sonra da, malî imkânları ölçüsünde silâh stokunu zenginleştirebilir.

Çin, bir numaralı komşusu ve rejim yoldaşı ve fakat aynı zamanda Asya Kıt'ası üzerinde hegemonya kurmak bakımından büyük rakibi olan Rusyaya karşı direnebilmek için kuvvetli olmayı zorunlu görmektedir. Stalin'in, ölümünden sonraki devrede Sovyet Rusyayı revizyonistlikle itham eden ve ihtilâl rejimine ihanet etmiş olmakla suçlayan Çin, sosyalizmi kendi anladığı biçimde yürütmek gayretindedir. Lenin, Marksizmin Rusyada uygulanmasına veçhe vermişti. Sosyalizm, Karl Marksın tahminlerinin ötesinde geliştirilmişti. Mao Tse-tung da, yirminci yüzyılın ikinci yarısında, Komünizmi Çin'in sosyal yapısına göre şekillendirmektedir. Adına Maoizm denilen bir mezhep meydana getirilmiştir. Devamlı ihtilâl halinde bulunmayı prensip edinen Maoculuğu, Çin ülkesinin coğrafya özelliklerine ve Çin halkının sosyal yapısına göre değerlendirmek gerekir.

Maoculuk, değişmeye karşı olan, tutucu olan her hal ve hareketi gericiilik saymaktadır. İlerlemeğe engel teşkil eden tutum en kısa yoldan tasfiye edilmelidir. Proleteryanın Büyük Kültür İhtilâli adı verilen hareket koca bir ülke olan Çin kıtasına yayılmış yüzmilyonlarca insanın, yeni bir yaşayış düzeneine yöneltilmesinin kolay olmadığı; on yıl, yirmi yıl ve hattâ elli yılın, sosyalizmden beklenen yeni hayat düzeninin gerçekleşmesi için yeterli olamayacağı gerekçesinden doğmaktadır. Çin, tarihin kaydettiği en eski ülke ve ilk medeniyet belirtilerinin beşiğidir. Kaç bin yıldır bu ülkede yaşayan insanların, bölge bölge gelişmiş ve kalıplaşmış hayat anlayışları ve ahlâk telâkkileri vardır. Bir nesil içerisinde, yüzyılların geleneklerini yıkmak ve bunların yerine henüz ne olduğu ve ne olacağı bilinemeyen bir yaşayış tarzını yerleştirmek mümkün değildir. Rusyanın sosyalizmi uygulamada elli yıl içerisinde bir takım zikzaklar çizdiği görülüyor. Son yıllarda, kapitalizme dönüş denebilecek hareketlere yer verilmektedir. Özel teşebbüs serbestisi ve küçük ölçüde de olsa mülkiyet hakkı tanınması bugün Rusyanın iktisadî ve sosyal hayatında ferahlatıcı tedbirler olarak rağbet görmektedir. Çin ise, bu kabil denemeleri rejimden ayrılış gibi telâkki ediyor ve küçük de olsa müsamahakâr hareketlerin rejimin yerleşmesine engel olacağı ve halk topluluklarının eskiye olan bağlarının devam ettirilmesi anlamına geleceği fikrini savunuyor. «Eski ile olan ilişkiler kökünden kesilip atılmazsa ileriye doğru hamle mümkün olamaz.» tezi Maoculuğun temel prensibini teşkil etmektedir.

Bu prensipler Çin'de ne ölçüde benimsenmiştir ve halk topluluğu yeni rejime ne ölçüde bağlanmıştır? Sosyalist hayat düzeni Çin'de özlenen iktisadî gelişmeyi gerçekleştiriyor mu? Refah ve huzur getiriyor mu? Çin halkı Ebedî Huzura Açılan Kapı'nın eşliğinde midir?

Bugün için bu soruları cevaplandırmak mümkün değildir. Çok geniş bir

ülke olan Çin'in sosyal ve ekonomik problemleri bölgeden bölgeye değişmekte; Pekin Hükümetinin yeni rejimi her tarafta başarı ile uygulayabildiği şüpheli görülmektedir. Sosyalist rejimin teknil Çin'de halk topluluklarınca anlaşmış ve benimsenmiş olduğunu farzetmek hatalı bir hareket olur. Ancak yeni rejimin devleti güçlendirdiği bir gerçektir.

Mao Tse-tung, prensiplerini titizlikle uygulayarak Çini kısa zamanda kendine yeterli bir ülke haline getirmek azminde idi. 1957 de, «İleri Doğru Büyük Sıçrama» adı verilen bir harekete girişildi. Çini çok kısa zamanda modern bir memleket haline getirmek ülküsü bayrak edinildi. Sanayi verimini yılda % 33 nisbetinde hızlandırmak gibi gerçekleştirilmesi çok zor bir hareket başladı. Sanayi işçileri, hedefe ulaşabilmek için günde 14 saat 16 ve 20 saat tezgâhlarının başında kaldılar. Evlerine gitmeksizin gece gündüz çalıştılar. Baraj ve hidroelektrik tesisleri, ziraat sulama ve toprak ıslahı projelerinde memleketin her tarafına dağılmış yedi binden fazla demir ve çelik izabehanelerinde, kadın erkek milyonlarca insan güçlerinin yettiği kadar uğraşp didindiler. Lâkin, iki yıllık çalışma, ileri sıçrama yerine geriye gidildiğini gösterdi. Bu defa, Cumhurbaşkanı Lin Shao-chi'nin taraftar olduğu daha ılımlı ve uygulanması kolay usullerle çalışmalara yeni bir yön verildi ve başarılı neticeler alınmağa başlandı. Fakat, yaşı yirminin altında bulunanların harp ve yabancı emperyalizmin sömürsünü görmemiş bir genç nesil olarak yumuşayacağı ve ileri hamle için şevk ve heyecanı kaybedeceği endişesini duyan Mao Tse-tung, 1965 den sonra, «Proleteryanın Büyük Kültür İhtilâli» hareketini yarattı. Gençliği yeni hamlelere sevketti. Kızıl Muhafızlar adı verilen mülis kuvvetleri teşkil edildi ve bu kuvvetler eski ve tutucu sayılan her şeye saldırmaya başladı. Sosyal reformların itidâl içerisinde geliştirilmesi düşüncesinde olan Cumhurbaşkanı Lin Shao-chi görevinden uzaklaştırıldı. Onun gibi düşünen diğer idareciler mevkilerinden atıldılar. Gençlik hareketleri bir zaman kontrolden çıktı. Kırıcı ve yıkıcı bir hal aldı. Memleketin çeşitli bölgelerinde Kızıl Muhafızlar ile halk toplulukları arasında kanlı boğuşmalar cereyan etti. Üniversitler iki yıl kapalı kaldı. Ekonomik durum daha kötüye gitti. Bu defa, Kızıl Muhafızları durdurmak için silâhli kuvvetler görevlendirilmiştir. 1969 yılında taşkınlıkların kontrol altına alındığı ve nisbî bir sükün sağlandığı anlaşılmaktadır.

Yirmi yıllık devrede bu siyasî ve sosyal dalgalanmalar Çine neler kazandırmıştır? Japon ve Amerikan haber alma kaynaklarının topladığı bilgilere göre yürütülen tahminler şöyledir:

Nüfus artışı, dünya üzerinde en yüksek bir nisbette devam etmektedir. 1949 da 542 milyon olarak tahmin edilen nüfus, 1968 sonunda 760 milyona yükselmiştir. Bu artış temposu ile 1980 yılında bir milyarı aşacağı hesap edilmektedir. Nüfus artışile birlikte, şahıs başına isabet eden yıllık gelirin, yirmi yıl önce 50 dolar civarında iken 1968 de 100 dolara çıktığı belirtilmektedir. En önemli husus, halk topluluklarının kültürünü geliştirmek için sarfe-

dilen gayretlerin büyüklüğüdür. Eğitime çok geniş bir yer verilmektedir. Cehaletle mücadele sosyalizmin en baş konusudur. Rusya, elli yılda, asgarî ölçüde de olsa ilk öğretim dâvasını halletmiştir. Çinde ise, 1949 yılında % 10 nisbetinde olan okur yazarlığın 1968 de % 35'e yükseldiği anlaşılmaktadır. Halk topluluklarının uyandırılması ve daha verimli çalışmaya yönltilmesile iktisadî sahada da birtakım merhaleler geçilmiştir. Başlıca besin maddesi olan pirinç ve hububat üretimi, 1949 yılında 108 milyon ton iken 1968 de 190 milyon tona; demir ve çelik üretiminin 200 bin tondan 12 milyon tona ve taş kömürünün de 32 milyon tondan 35 milyon tona yükseltilmiş olduğu anlaşılmaktadır.

Nüfusun 500 milyonu köylüdür ve tarım sektöründe çalışmaktadır. İş gücünün % 85'i tarımla iştilgal etmekte ve milletin beslenmesi için lüzumlu maddeleri üretmektedir. Sanayi ve diğer hizmetlerde yıllık verim artışı fazla değildir. Sosyalist rejimin birinci on yıllık devresinde, yıllık üretimde artış hızı % 10 nisbetine kadar yükseltilebilmiş ise de, 1959 dan sonra bu hız yavaşlamış ve ortalama % 1 e düşmüştür. Bir sanayi ülkesi olabilmek için geniş çaba harcanmış olmakla beraber, her şeyden önce harp sanayiine önem verildiği anlaşılıyor. Henüz halk topluluklarının ihtiyaçlarına cevap verecek istihlâk eşyası imalâtı fazla gelişmemiş; dış ticaret de sanayi mamulleri ihraç eden bir memleket niteliği kazanamamıştır.

Bir kısım iktisatçılar, Çin'deki gelişmeleri izlerken bu memleketin, bir zaman devresi içerisinde çok ileri bir sanayici ülke olarak dünya ticaretinde yer alması ve diğer sanayici memleketler için çetin bir rakip olması ihtimalini vârit görmemekte; tersine, hızla artan nüfusun, asgarî ölçülerde de olsa, medenî ihtiyaçlarını karşılayamamak yüzünden devamlı bir huzursuzluk içerisinde kalacağı endişesini duymaktadırlar. Dünyanın beşte bir nüfusunun yaşadığı bu büyük ülkede cereyan edecek hadiselerin ise diğer memleketleri uzaktan yakından etkileyeceği kanısındadırlar.

Bugün Çin'in kendi çevresindeki ülkelerle ilişkileri normal gelişme halinde değildir. Asya kıtasında en güçlü devlet olmak gayretinde bulunduğu şüphe götürmez. Pekin'i, Asyada yayılacak ve yerleşecek sosyalizmin idare merkezi haline getirmek düşüncesi, ihtilâlin başındanberi Çin liderlerinin kafalarında yer alan bir düşüncedir. Güney ve Kuzey Kore Harbinde, olduğu gibi Kuzey ve Güney Viet-Nam arasında devam eden rejim mücadelesinde de Komünist tarafı desteklemesi bu düşüncenin bir neticesidir. Sovyet Rusya ile olan çatışma da, Asya kıt'asını kontrol altında bulundurma rekâbetinin diğer bir görünüşüdür. Rusya ile Sibiryâ ve Mançurya'da 7200 kilometre hududu vardır. Hudut üzerinde Ussuri nehri boyunca, 1969 yılında Çin ve Rus askerleri arasında yüzlerce silâhlı çatışma vâki olmuştur. İki ülke arasında bir harp çıkması, Rusyanın bir darbe ile Çin'in nükleer silâh depolarını imha edeceği... söylentileri dolaşmıştır. İç bünyesinde yeteri kadar sükün ve âsaiş sağlıyamamış ve iktisadî güçlükleri yenememiş bir durumda olan Çin, son zamanda

bir anlaşma zeminine yanaşmıştır. Hudut meselelerini halletmek ve iki ülke arasında dış ticareti ve iktisadî ilişkileri geliştirmek amaçlarıyla Pekin'de Çin ve Rus temsilcileri arasında müzakereler devam etmektedir. Çin, Rusya'dan iktisadî yardım beklemektedir.

Çin Halk Cumhuriyeti, geçen yirmi yılda kendi iç meseleleriyle uğraşmaktan fırsat ve imkân bulamamış olacak ki dış dünya ile yeteri kadar ilişki kuramamıştır. Halen 46 ülke ile diplomatik teması vardır ve 18 ülkede büyük elçilik bulundurmaktadır. Henüz Birleşmiş Milletler Teşkilâtına üye olamamıştır. Sovyet Rusya ve diğer sosyalist ülkeler tarafından desteklenen müracaatları Amerika Birleşik Devletleri ve diğer bir kısım batı ülkeleri tarafından muhalefetle karşılanmaktadır. Siyasî ilişkiler kuramadığı ülkelerle ticaret yapamamakta ve bu yüzden sıkıntı çekmektedir. Halbuki, iktisadî gelişme için dış ticareti artırma zorunluğu vardır.

Birleşmiş Milletler Teşkilâtına üye olarak kabulü hususunda son bir teşebbüsü, bu kuruluşun 3 Kasım 1969 günü başlayacak Genel Kurul toplantısında görüşülecektir. Üyeliği karara bağlanırsa birçok ülke tarafından resmen tanınması mümkün olacak ve her devletle diplomatik ilişkiler kurabileceklerdir. Dış ticaretini geliştirmesi de iktisadî sahada olumlu etkiler yapacaktır.

Sosyalizmin Çin'de nasıl gelişeceğini yorumlamak güç bir konudur. Mao Tse-tung'tan sonra yeni kaynaşmaların olması, siyasî ve sosyal dalgalanmaların başgöstermesi mümkün görülmektedir. Mao'izm gibi başka (izm) ler de ortaya çıkabilir. Sovyet Rusyada Leninden sonra Stalin devri, Stalinden sonra Kruçev ve bugün idarecilerin devirleri birbirlerinden çok farklı özellikler taşımaktadır. Çin gibi cehalet içerisinde kalmış yüzmilyonlarca insanın yaşadığı bir ülkede yenilik yapmak kolay olmayacaktır. Her ileri hamlenin bir durdurma ve geri çekme reaksiyonu ile karşılaşması mümkün ve muhtemel görülmektedir. Ve herhalde, Ebedî Huzura Açılan Kapı'nın eşliğinde gösterilse de, Çin halkının genel bir huzura ve nisbî bir refaha kavuşma ümidi, daha uzun yıllar gerçekleştirecek bir hayal halinde kalacaktır.

**İplik Dokuma ve Boya
Apre Fabrikaları
T. A. Ş.**

- ★ YÜNLÜ KUMAŞ
- ★ BATTANIYE
- ★ TRİKOTAJ İPLİĞİ
- ★ DOKUMA İPLİĞİ
- ★ BOYA VE APRE İŞLERİ

Osmaniye Aksu Caddesi No. 11/1
Bakırköy - İstanbul

Telefon : 71 64 33 — 71 64 34 — 71 62 50 — 71 65 72

İŞLETMENİN KREDİ GÜCÜNÜN KONTROLÜ

Prof. Dr. Kemâl TOSUN

A. GENEL DÜŞÜNCELER

Kredi ticareti yapan kuruluşlar olarak bankaların başlıca müşterileri işletmeler olduğuna göre, onların *yaşama ve gelişme güçleri* bankalar için büyük önemi haizdir. Zira, kredinin geri ödenebilmesi işletmenin yaşama ve gelişme gücüne bağlıdır. Şuhalde, kredici sıfatıyla banka, kredi vereceği işletmenin bahsi geçen güçlerini, hem başlangıçta hem kredi süresi boyunca isabetli ve devamlı bir şekilde tespit ve takip etmek zorunludur.

İşletmenin yaşama gücü, sağlam bir *personel* (beşerî unsur), *sermaye* (maddî unsur) ve *organizasyon* (idarî unsur) yapısına dayanır. Sermaye yapısının sağlamlığı ise, işletmenin *öz* (iç) ve *yabancı* (dış) kaynaklardan elde edebildiği sermayenin zenginliğine ve bunun en *emin* ve *verimli* sahalara yatırma hususundaki maharetine tâbidir. (*) Bu yazıda, işletmenin dış kaynaklardan yani *borçlanmak suretiyle* (= kredi olarak) sermaye tedarikleme ile ilgili kudretine ve bu kudretin kontrolüne temas edeceğiz.

Hemen işaret edelim ki, memleketimiz banka idaresinde müşahede olunabilecek başlıca noksanlardan biri, *kredi alış-verişinin, ilmi sayılabilecek kontrollere dayandırılmamasıdır*. Bazı istisnalar ihmal olunursa, çok yaygın olduğuna inandığımız bu eksikliğin *çeşitli sebepleri vardır*. Bunun bellibaşlıları, modern işletmeciliğin plânlama ve kontrol vasıta ve usullerine vakif personel kıtlığı, ekonomik ve sosyal yapıyla ilgili genel şartlar, objektif olma yerine subjektif hareket etme kolaylığını tercih etme temayülü (psiko-sosyal yapıımız) ve ilmi idarecilik zihniyetinin banka sevk-ve-idarecilerinde de yerleşmemiş olmasıdır, denebilir.

B. İŞLETMENİN KREDİ GÜCÜ NEDİR VE KİSTASLARI NELERDİR?

İşletmenin belli bir andaki kredi tedarikleme (borçlanma) gücünün yerinde olup olmadığı, istediği *zamanda*, istediği *miktarda* ve istediği *şartlarda* kredi temin edip etmediğine bakmak suretiyle tespit olunabilir. Yani, bir işletme, arzuladığı (veya ihtiyaç duyduğu) zamanda, arzuladığı (veya ihtiyaç hissettiği) miktarda ve kendisine en uygun sayılabilecek şartlarda kredi sağlayabiliyorsa, kredi gücünün (borçlanma kabiliyetinin veya yabancı sermaye gücünün) yerinde olduğuna hükmedilebilir. Bu üç unsur, kredi gücünün kıstaslarıdır.

(*) «İşletmelerin Gücünü Kontrol Etme» ve «Öz Sermaye Gücünün Kontrolü» başlıklı yazılarımıza bakınız. *Banka Dergisi* 1965 Ağustos ve 1965 Kasım sayıları...

Miktar itibariyle bolluk ve zaman bakımından uygunluk çok önemli iki kredi gücü kıstasıdır. Ancak, bir işletmenin, istediği zaman istediği kadar kredi tedarik edebilmesine bakmak suretiyle, onun kredi gücünün fazlalığına hükmetmek, acele ve sathî bir hüküm vermek olabilir. Zira, bu kredinin sağlanma şartlarının ağır olması halinde, kredi gücünün fazla olduğunu iddia etmek zor olur. Şu halde, kredi sağlama şartlarından ne kastettiğimizi açıklamak faydalı olur.

Kredinin Maliyeti:

Kredinin maliyeti (faiz, komisyon vs.) kredi gücünün önemli bir kıstası olarak mütaleâ edilmelidir. Piyasada cârî sermaye maliyetinin üstünde bir fedakârlıkla kredi sağlamanın, finansal güç bakımından iyi bir işaret olamayacağı açıktır. Bu itibarla, *ucuzluk*, çok önemli bir kredi gücü ölçüsüdür. Bundan başka, *vâdenin* uzunluk kısalık durumu, *geri ödeme şartları*, ve krediciye verilen *teminat şekli* de kredi gücünün önemli kıstasları olarak ele alınmalıdır.

Kredinin tam ve gerçek maliyetini hesaplama alışkanlığı bizde yerleşmiş değildir. Bu maliyetin, çok zaman, zannedilenden fazla olduğu fikrindeyiz. Hatta, iyi bir borçlanma ve likidite politikası gütmeyen işletmelerde, rantabiliteyi aşan bir kredi fiatı ödeyen işletmelerimiz ve işadamlarımız az değildir. Kredinin uzun veya kısa vâdeli olması ile işletmenin kısa ve uzun süreli rantabilitesi (kârlılık) arasında da uygunluk olmasına dikkat etmelidir. Büyüme için yapılan yatırımlarda olduğu kadar, kısa süreli fon ihtiyaçlarının karşılanmasında da bu husus büyük önem arzeder.

Kredinin Teminatı ve Kredi Maliyetine Etkisi :

Krediciye gösterilen *teminatın aynî, şahsî ve idarî* olmak üzere üç çeşit olduğu malûmdur. *Aynî garantide*, taşınır veya taşınmaz mallar rehin edildiğine nazaran, mal kredicinin lehine kısıtlanmıştır ve likiditesi büyük ölçüde azalmıştır. Gerçekten, taşınır malın rehin edilmesinde malın satılması veya tekrar rehnedilmesi bahis konusu olmayacağından mukabilinde para tedarik etmek mümkün değildir, ve bu itibarla da, likiditesi sıfıra düşmüş demektir. Ancak, taşınmaz mal rehinde (ipotek), eğer ikinci ya da üçüncü derecede ipotek mümkün ise, bu takdirde bir miktar daha kredi (yabancı sermaye) temin etmek kaabil olur. Böyle hallerde, birinci derece ipotek, taşınmaz malın likiditesini sıfıra indirmiş olmaz. Ancak, gerek taşınır gerek taşınmaz malların rehin edilmesi halinde, mülkiyet hakkı büyük ölçüde kısıtlanmış olduğundan, önemli bir fedakârlıkta bulunulmuş demektir. Avantajlı bir imkân ve fırsat çıktığı takdirde, malı paraya çevirememek veya yeniden rehnedememek, kredi alan için küçümsenecek bir maliyet (fırsat maliyeti = opportunity cost) değildir. Taşınır malların rehnedilmesinde depolama, nakliyat,

sigortalama gibi masraflar, taşınmaz malların rehninde ise, tapu sicil kayıtlarıyla ilgili formalitelerin masraflarını da, kredinin maliyetine ilâve etmek icap ettiği açıktır. Buna ilâve olarak, rehlin taşıdığı riski de nazara almalıdır. Yani herhangi bir kötü ihtimal ya da şanssızlık sebebiyle borç vâdesinde ödenemediği takdirde, protesto olma yolu ile uğranılacak maddî ve manevî zararlar veya malın düşük fiatla haraç mezat satılması halinde uğranılacak kayıplar da kredi maliyetinin unsurları arasında mütalâa edilmelidir.

İki çeşit rehin mukayese edilirse, hangisinin kredi maliyetini daha fazla yükselttiği, zaman ve şartlara göre tesbit olunabilir. Ancak, taşınmaz mal reh-ninde, malın borçlunun tasarrufunda kalması (taşınır mal reh-ninde ise, alacaklının emrinde bulunması) hususu, ipotek kredisi lehinde bir nokta olarak düşünölmelidir. Gerçekten, taşınmaz malın, borçlu tarafından kiralalanabilmesi veya bizzat kullanılabilmesi, ipotek kredisinin, maliyeti düşüren ve likiditiyi az çok muhafaza eden ve bu şekilde avantajlı olan bir yönü olarak ele alınmalıdır.

Şahsî teminat, ya bizzat borçlunun şahsiyetinin garanti telâkki olunması yahut daha yaygın ve doğru olan şekliyle, *üçüncü bir şahsın, borçluyu alacaklıya karşı temin etmesi* (kefalet) şekillerinde düşünölebilir. Birinci şekil, borçlanan için en pratik ve şüphesiz en ucuz yolu teşkil eder. Ancak, kuvvetli ve dürüst bir şahsiyetin eseri olarak uzun yıllar boyunca husule gelebilecek olan bu garanti şeklinin, konumuzun ağırlık merkezi dışında kaldığı açıktır. Hukukî anlamda asıl, *kefalet kredisi* adını taşıyan ikinci şekil şahsî garanti-de, maddî masraflar önemli bir yekûn tutmasa bile, çok defa hesaba katılmayan manevî giderleri ve dolaylı maddî harcamaları, şahsî teminatın önemli bir kredi maliyeti unsuru telâkki etmek gerekir. Bununla beraber, maddî karşılık gösteremeyecek durumda olan işletmeciler için -bu durum, bilhassa işe yeni başlayan ve müteşebbis karakteri taşıyan işadamları için bahis konusudur- şahsî teminat, çok değerli bir borçlanma vasıtasıdır ve kredi gücünün önemli unsurlarından biridir.

İdarî teminat, alacaklının, borçlu işletme üzerinde bir nevi *idarî* kontrol selâhiyeti elde etmesini ifade eder. Bazan, bankalar veya diğer kredi kuruluşları, büyük yekûnlara ulaşan bir krediyi, işletmenin idare meclisinde temsilci bir üye bulundurma (seçim vs yoluyla) hakkına sahip olma şartına bağlayabilirler. Bu şart, aslında, önemli bir malî yük teşkil etmeyebilirse de, borçlu işletmeyi, kredicinin bir nevi vesayeti altına sokma gibi ağır sayılabilecek bir duruma sokabilir. Ancak, ya zor bir malî durumda bulunan ya da büyümek için krediye muhtaç olan bir işletmenin bu ağır şartı kabûl etmesi menfaati icabı olabilir. Bu şart, kredicinin, borçlu işletmeye ortak olma yolunda bir adımı olarak da tecelli edebilir.

Nihayet, *kredinin geri ödenme şartlarına* gelince... Vâdenin uzun olması, ödeme günlerinde piyasa şartlarının ve işletmenin özel durumunun müsait bulunması, def'aten *iade* yerine *taksitli iade* şartının varlığı gibi hususlar,

borçlu lehine avantajlar teşkil ettiklerinden, bunları sağlayabilen bir borçlunun kredi gücünün fazlalığı hakkında bir karine teşkil etmesi mümkündür.

Bu açıklamalardan çıkarılabilecek sonuç şudur: İşletmenin yabancı sermaye tedarikleme gücü, elde ettiği kredinin *sırf miktarına bakılarak* hükme bağlanırsa, yanlış sonuçlara ulaşılabilir. *Yüksek maliyet, ağır garanti ve müşkül geri ödeme şartları* mukabilinde elde olunan yüksek meblâğlı bir kredinin, üstün bir borçlanma gücü ifade etmeyeceği açıktır. Şu halde, elde edilmiş belli miktarda bir kredinin, ne gibi şartlar ve fedakârlıklar (maddî ve manevî) mukabilinde sağlandığına bakmak suretiyle de, hükme ulaşmağa çalışmak lâzımdır.

C. KREDİ GÜCÜNÜ OLUŞTURAN FAKTÖRLER :

İşletmenin kredi gücünü meydana getiren âmilleri iki büyük gruba ayırmak faydalı olur: *Geri ödeme gücü* ve *geri ödeme arzusu...* Bunlardan birincisi, borçlunun, kredi vâdesinin hülûlünde borcu ödeme kabiliyetinde olmasını ifade eden ve *objektif* (maddî) esaslara dayanan bir malî güçtür. İkincisi ise, krediyi geri ödeme hususunda, işletmecinin, hülûlü vâdede, arzulu olması ve bu konuda şahsî vasıflara sahip bulunması gibi oldukça *sübjektif* (manevî) esaslara dayanan bir finansal gücün ifadesidir.

Kredi Gücünün Sübjektif Faktörü :

Kredi gücünün sübjektif faktörünün varlık derecesi, tatbikatta, piyasada istihbaratta bulunmak suretiyle tespite çalışılır. Aslında, geçmiş yılların tecrübesine dayanan bu gibi soruşturma ve araştırmalara, hangi ölçüde güvenilebileceği, şüphe götüren bir husus teşkil eder. Zira, şahıslar ve şahsiyetler, çok defa, içinde buldukları şartların da büyük etkisi altında hareket ederler. Şartlar ise, devamlı bir değişme halindedir ve ileride (vâdenin hülûlünde) hangi şartların nasıl bir etkide bulunacağı hakkında, kesin bir hüküm vermek zordur. Kaldı ki, şahsiyetlerin, yaş ve tecrübelerine göre de, devamlı bir değişme içinde bulduklarını kabul etmek icap eder. Nihayet, kredi talep edenin, ruhî ve dimağî özellik ve kabiliyetlerini, yanılmaz bir şekilde tespit ve şahsiyetini değerlemeye tâbi tutmak çok zordur. Kredi gücünün sübjektif faktörü, üzerinde ayrıca durmayı gerektirecek kadar çapraşık ve o derece de önemlidir.

Kredi Gücünün Objektif Faktörü :

Kredi gücünün objektif faktörü, işletmenin veya borçlunun sermayesi veya maddî varlığıdır. Bunun, nakit olarak, madde olarak ve hak olarak anlamak mümkündür ve tahlillerimiz bakımından da lüzumludur. Nakdî varlık veya sermaye, ekseriya üstün sayılır; zira, şekil değişme, her şekle girme kabiliyeti ve dolayısıyla akıcılığı daha fazladır. Likidite adını verdiğimiz bu özel-

lik, sahibi veya idarecisine daha geniş bir kullanma kolaylığı ve hareket serbestisi sağladığından, büyük önem taşır.

Şuhalde, işletmenin varlığı, *maddî* veya imtiyazları, ihtira beratları, v.s. haklar gibi *manevî* bir karakter taşırsa, bunun *paraya çevrilme kabiliyeti* yani *likidite derecesi*, kredi sağlama kabiliyeti bakımından büyük önem arzeder. Öyleyse, *işletmenin maddî ve manevî (sübjektif olmayan) kredi gücü şu faktörlere bağlıdır:*

- (1) Özvarlığın miktarı (net varlık),
- (2) Mevcutların (sermayenin) miktarı,
- (3) Mevcutların terkibi,
- (4) Kredi süresi içinde işletmenin produktivite ve rantabilitesi.

(1) Kredi Gücünün Kaynağı Olarak Özvarlık :

Özvarlık (net varlık), sermayeden borçların çıkarılmasından sonra geriye kalan kısmı ifade eder. Bu kısım (bakiye=artık), ne kadar fazla olursa, işletmenin munzam olarak, hangi ölçüde borçlanabileceğini gösterir. Şuhalde, kredi talep edenin sermaye, ya da halihazır mevcutlarının büyük kısmı, esasen mevcut borçların teminatını teşkil ediyorsa, ona daha fazla kredi açmak demek kredinin geri ödenme gücünü azaltmak, böylece marûz bulunduğu riski arttırmak demektir.

Demek oluyor ki, belli bir miktar özvarlığın, belli bir kredi gücü vardır. Bu güç, varlıkların mutlak miktarına olduğu kadar, ve hattâ daha fazla olmak üzere, onlardan mevcut borçların çıkarılmasından sonra kalan net varlığa tâbidir. Bu ifadeyi şu oranla açıklamak kaabildir:

$$\frac{\text{Yabancı Sermaye (Toplam Borçlar)}}{\text{Toplam Mevcutlar}} = \text{Fiilî Borç Ödeme Gücü}$$

Bu oran, ne kadar düşük olursa, işletmenin kredi gücü o kadar fazla olur. Oranın bire yaklaşması ölçüsünde, işletmenin net varlığı azalıyor demektir. Öyleyse, borçlara ilâve edilecek her liranın maddî garantisi okadar azalmış olur. Bu durumda, bahis konusu işletmeye kredi vermeyi düşünen bir kredici, daha ziyade şu oranda faydalanma cihetine gitmelidir:

$$\frac{\text{Yabancı Sermaye}}{\text{Öz Sermaye}} = \text{Halihazır Borç Ödeme Gücü}$$

Bu oran hesaplanırken, vermeği düşündüğümüz krediyi de, oranın payına (suretine) ilâve etmeyi ihmâl etmemek gerekir. Hatta, aslına bakılırsa, *bu oranın verdiğimiz kredinin vâdesi geldiği zamanki durumunu dikkate almak veya tahmine çalışmak lâzımdır.* Bu tahminin isabetli olması çok zordur. Bu sebeple, borçlu işletmeyi, devamlı kontrol altında bulundurma cihetine gi-

den krediciler yok değildir. Yukarıda, idarî teminattan bahsederken, işaret ettiğimiz gibi, borçlu işletmenin idare meclisine temsilci bir üye sokmağa çalışma gayreti bu endişenin mahsulüdür.

(a) **Yabancı Sermaye, Öz Sermaye Oranının Optimalliği :**

Burada, cevaplandırılması, hem borçlu işletme, hem kredici banka bakımından önemli olan husus, *optimal* (en uygun) *sayılabilecek bir yabancı sermaye/öz sermaye nisbetinin hangi faktörlere bağlı bulunduğu*. Zira, böyle standart sayılabilecek bir oran tesbit olunabildiği takdirde, bu oranın optimali aşması halinde, kredinin geri ödenmesi riski artmış, oranın optimalin altında olması halinde ise, işletmenin potansiyel kredi gücünden yeteri kadar faydalanmamış olduğu, kolayca ortaya çıkarılabilecektir. Gerçi, bu optimal oran, borçlu işletme için başka, kredici banka için başka olmak üzere farklı olabilir. Yani, *banka, kredi politikasının icaplarına cevap verebilecek bir yabancı sermaye/öz sermaye oranı tayin edebileceği gibi, borçlanacak işletme de, kendi ihtiyaçlarına ve emniyet endişelerine uygun sayılabilecek ayrı bir oran tayin edebilir*. Bu farklılık, bizim, optimal bir orandan bahsetmemize ve bu optimali etkileyen, faktörleri araştırma konusu yapmamıza engel teşkil etmez. Bilâkis, kredi alan ve verenin, bu mahiyet ve değerdeki bir oranı nasıl vücuda getirebilecekleri konusunda bir metot ortaya koymamız, her iki taraf için faydalı olur.

(b) **Yabancı Sermaye/ Öz Sermaye Nisbetinin Tavanını Tayin Eden Âmiller : İşletme Yönünden :**

Yabancı sermaye/Öz sermaye oranının yüksek olması istikametindeki temayül, borçlu işletmenin kısa ve uzun süreli yatırım yapmaktan, ümit ettiği *kârlılık* (rantabilite) *derecesidir*. Kârlılık derecesi, yabancı sermaye maliyetinin (bilhassa faiz haddinin) üstünde olduğu sürece borçlanmak, işletmeye avantajlı görünecektir. Bundan başka, câri faaliyetlerini yürütmek için gerekli olan *kısa vâdeli kredilere olan ihtiyaç da, kârı azamileştirme endişesi dışında zikredilebilecek bir âmil sayılabilir*. Üçüncü olarak, ise, oranı büyütmenin taşıyacağı *riski* nazara almak icap eder. Ancak, hangi noktadan sonra, krediyi zamanında ödememe tehlikesinin başgöstereceği işletme-dışı şartlara büyük ölçüde bağlı bir keyfiyet teşkil ettiğinden, kesin bir borçlanma sınırı tesbit etmek kolay olmaz. Çeşitli ihtiyaç ve faktörler öyle bir denge husule getirebilirler ki, yüksek bir yabancı sermaye/öz sermaye oranı tehlike arz etmekten uzak kalabilir. Buna mukabil, bahsi geçen denge, düşük bir oran için daha tehlike yaratabilecek bir mahiyet kazanabilir.

Banka Yönünden :

Kredi tâlibi işletme bakımından *rantabilite, câri ihtiyaçlar ve risk* gibi üç faktör, *borçlanmanın tavanını* tayin ederse de, kredi arzeden banka yö-

nünden, *risk* başta gelen bir role sahiptir. Zira, kredici için başta gelen endişe, krediyi geri almaktır. Kârlılık ikinci plânda gelir. Kârlılığı, riskin başına geçiren bazı bankaların ne kadar müşkül durumlarla karşılaştıklarına sayısız örnekler vardır. Bu mülâhazalarladır ki, yabancı sermaye/öz sermaye oranını, kredicinin hedeflerine hizmet eder duruma sokmak için, *öz sermaye/yabancı sermaye* şeklinde yani ters yazmak uygun olur. Zira, bu takdirde, yabancı sermayenin garantisini teşkil eden *öz sermayenin yabancı sermayeyi hangi ölçüden karşıladığı* (öртüttüğü) daha açık ve kolay bir şekilde görülebilir.

(c) **Yabancı Sermaye/Öz Sermaye Oranının Tabanını Tayin Eden Faktörler : İşletme Yönünden :**

Bu oranının birden küçük olması kredici yönünden olduğu gibi işletme yönünden de zorunludur. Ancak *riski asgarileştirme* ve *emniyeti arttırma* gayesiyle, öz sermaye fazlalığı hangi zaviyede tesbit olunmalıdır? İşletme bakımından, mevcut öz sermayenin ifade ettiği potansiyel kredi gücünden faydalanmak, yani aylâk (kullanılmayan) ve dolayısıyla faydalanılmayan kredi gücüne meydan bırakmamak rasyonel bir davranış olur. Ancak, kredinin maliyeti sermaye rantabilitesinin altında olduğu sürece, bu kabil bir rasyonellikten bahsolunabileceği şüphesizdir. Faiz, komisyon vs. gibi masraflar kredinin maliyetini kârlılık derecesinin üstüne çıkardığı takdirde, borçlanma cihetine gitmemek ve emniyet sınırları içinde olsa dahi kredi talebinde bulunmamak daha rasyonel bir hareket olur. Yalnız, kısa süreli dış kaynak sermayesine şiddetle ihtiyaç duyulduğu takdirde, kârlılık endişeleri dışına çıkılıp borçlanılabileceği cihetle, risk sınırının burada dikkatten uzak tutulmaması gerekir.

Banka Yönünden :

Yabancı sermaye/öz sermaye oranının tabanı, kredici kuruluş bakımından fazla önem taşımaz. Oranın çok düşük olması, aslında, banka için iyidir. Ancak, bu *düşüklüğün sebepleri*, banka için bazı anlamlar ifade edebilir. Düşüklük, öz sermayenin ifade ettiği potansiyel kredi gücünden faydalanma hususunda, işletme idarecilerinin basiretsizlik ve beceriksizliğinin eseri olabileceği gibi, aşırı muhafazakârlıklarının da sonucu olabilir. Her iki sebep kredi tâlibi işletme idarecileri hakkında iyi birer not teşkil etmez. Ancak, bahis konusu oranın düşüklüğü piyasa şartlarının eseri ve idarecilerin iradî davranışları dışında kalan âmillerin neticesi olabilir. Meselâ; piyasada para ve kredi kıtlığı olabilir, yahut kısa ve uzun süreli ihtiyaçlar daha fazla sermaye gerektirmeyecek bir seviyede bulunabilirler.

Bu son hal, *aşırı öz sermaye* anlamına da gelebilir. Gerçekten, eğer kısa ve uzun süreli ihtiyaçlar ilâve sermayeyi gerektirmiyorsa, ve bu sebepten, öz sermaye mümkün kıldığı halde, borçlanma cihetine gidilmiyorsa, bu tak-

dirde, işletmenin emrinde lüzumundan fazla öz sermaye olduğuna hükmedilebilir. Bu öz sermaye fazlalığı, öz sermaye aylıklığı ve bu da önemli bir alternatif masraf kaynağı haline gelebilir. Başka bir deyişle, eğer işletmede fazla öz sermaye mevcutsa, bunu başka sahalarda verimlendirmek avantajlı olabilir. Böylece, bir takım *yan yatırımlar* veya *çeşitlenme* cihetine gidilebilir. Öz sermaye fazlalığından bu şekilde faydalanmamak, sermaye idarecileri için iyi bir not teşkil etmez; kayıplar alternatif bir masraf olarak ortaya çıkar.

Demek oluyor ki, borçlanmanın çeşitli fayda ve mahzurları vardır. Bunlar karşılaştırılarak *optimal bir borçlanma oranına* ulaşılır. Borçlanma gücünü etkileyen diğer faktör ile yabancı sermaye/öz sermaye oranının büyüme ve küçülmesi yönünde rol oynayan âmilleri ve bunların doğurduğu müspet ve menfi sonuçları gelecek yazıda açıklayacağız.

(Basın: 61.055)

Yayın organları hakkında bilgi sağlanır • Eskiz ve program hazırlanır
Objektif tavsiyelerde bulunulur • Tespit edilen programlar titizlikle
yürütülür.

Cağaloğlu, Türkocağı Cad. no: 1, kat: 3
Telefon: 27 66 00 - 27 66 01, İstanbul.

A — GİRİŞ :

İhtiyaçların tatmin edilmesi maksadile yapılan ekonomik faaliyetlerin birbirine girift iki ana fonksiyonu vardır: *Üretim ve Pazarlama*. Bu fonksiyonlardan üretim, teknolojik gelişmeler sonucunda seri imalâta yönelerek, ihtiyaçları karşılayan mal ve hizmetleri bol miktarda piyasaya arz edince, pazarlama fonksiyonu önem kazanmış, üretilen malların ve hizmetlerin satılması, artık esas maksat olmaktan çıkmış, bunun yerine tüketicilerin ihtiyaçlarına uygun üretimde bulunmak ön plânda gözetilir olmuştur.

Bu gelişme, öncelikle serbest rekabet sistemini benimsemiş olan ve iktisaden ileri memleketlerde başlamış ve yeryüzünde gittikçe yayılan ve tanınan pazarlama fonksiyonunun uygulama alanlarına da tesir etmiştir.

Pazarlamanın yalnız mallarla ilgili olmadığı bilinmektedir. American Marketing Association'un benimsediği tariflerden birisinde pazarlamanın, «mal ve hizmetlerin üreticiden tüketiciye kadar ulaşması için yapılması gerekli faaliyetler» olduğu ifade edilir.

Buna göre, piyasa faaliyetlerinin mevzuları iki büyük sınıfa ayrılabilir: Hizmetler ve mallar.

Hizmetler, «olduğu gibi veya gayri şahsî faaliyetler veya önceden bilinen menfaatlerdir,» diye tarif edilebilir (1).

Bu kategoriye, bir garsonun, bir berberin veya bir aşçının faaliyetleri, bir sigorta şirketinin veya bankanın arz ettiği hizmetler gibi çok çeşitli kalem girer. Malların yanında hizmetlerin öneminin küçümsenmesine imkân yoktur. 1968 yılında, memleketimizde carî fiyatlarla millî gelirin tevziinde, ulaştırma, malî müesseseler, serbest meslekler, hizmetler ve devlet hizmetleri, safî millî gelir toplamının % 26 sından fazlasını teşkil etmiştir. Bu nispet, iktisadî bakımdan ileri memleketlerde çok daha fazladır. Meselâ A.B.D.'nde % 40 ın üzerinde (2), Federal Almanya'da % 33, İtalya'da % 29'dur.

Hizmetlerin mallar gibi üretilmesi ve pazarlanmasının önemi bir çok memlekette henüz kesinlikle anlaşılmamış veya kabul edilmemiştir. Gelişmiş memleketlerde ise bu alanda bir çok çalışma yapılmış, hizmet üreten işletmeler, pazarlamanın önemini takdir ederek, organizasyonlarında gerekli idarî üniteleri kurmuşlardır. Pazarlama, tüketiciye yöneltilmiş faaliyetler gurubu olarak kabul edilmektedir. Bu görüşe göre bankacılık, tüketiciye veya muhtemel tüketiciye istediği hizmeti, istediği yerde, istediği zamanda ve satınalabi-

(1) American Marketing Association, Tarifler Komitesi.

(2) Survey of Current Business. A.B.D. Ticaret Bakanlığı Aylık yayınlarından Temmuz 1969, Cilt 49, sayı: 7.

leceği fiyatta temin edebilmektir. Bir çok bankacı yukarıdaki açıklamalara itiraz ederek, «bizim işimiz farklıdır» diyebilirler. Halbuki pazarlama, hizmetleri de kapsamaktadır ve bankacılık, pazarlamanın kilit unsuru olan tüketiciyi çok ilgilendiren hizmetlerin en önemlilerini bünyesinde toplamaktadır.

Diğer taraftan, rekâbet ve kârlılık gayesi, bankaların, müşterilerinin ihtiyaçlarını öğrenmek, yeni ihtiyaç ve talep sahaları yaratmak, yeni ve cazip hizmetleri onlara arz etmek, bu hizmetleri başarı ile yerine getirecek personeli yetiştirmek ve arzedilen kolaylıkları muhtemel müşterilere duyurmak gibi pazarlama konularına önem vermeye zorlamaktadır.

Ancak, organizasyonlarında bu zorlamalarla kurulmuş bulunan reklâm, plânlama, araştırma, eğitim v.s. gibi idarî üniteleri pazarlama dairesi içinde bir araya toplamak konusunda hâlen önemli bir davranış görülmemektedir. Bu durumun, kurulmuş bulunan ticarî üniteler arasında koordinasyon problemleri yaratacağı muhakkaktır.

Amerika Birleşik Devletlerinde, pazarlama faaliyetlerini koordine etmek maksadile bankaların, cesamet ve rekâbet durumlarına göre pazarlama şubeleri kurdukları görülmekte (3) ve bankacılığın pazarlama ile ilişkilerini çeşitli yönlerle inceleyen eserler yayınlanmaktadır (4).

B — BANKACILIĞIN PAZARLAMA İLE İLGİLENMESİ :

Bankaları, pazarlama konusu ile ilgilenmeye iten sebepler, yapılan bir etüde göre şöyle açıklanmaktadır (5):

1. Nüfustaki gelişmeler,
2. Diğer finansman müesseselerinin rekâbeti,
3. Kârlılık gayesi.

1. Bu sebeplerin memleketimiz için de çok önemli olduğu görülmektedir. Nitekim, nüfus artışı konusunda memleketimizin, dünyanın en önde gelen ülkeleri arasında yer aldığı bilinmektedir. Nüfusun gerek sayı itibarile artışının, gerekse nüfus bileşimindeki gelişmelerin bankacılık hizmetlerinden yararlanacaklara tesirinin, bu bakımdan memleketimiz için önem arzettiği kabul edilmelidir.

2. Finansman müesseselerinin rekabeti konusunu inceleyebilmek için bu müesseselerin teşkil ettikleri piyasaları, Kalkınma Plânımızın tasnifine göre ikiye ayırabiliriz:

- a) Teşkilâtlanmış kredi piyasası,
- b) Teşkilâtlanmamış kredi piyasası.

Memleketimizde, özellikle son 20 yıl zarfında, bankalar arası rekabetin

(3) Örnek olarak: Denver U. S. Natjonal Bank, Denver, Colorado zikredilebilir.

(4) Bu alanda yayınlanan bazı eserler şunlardır: Management Looks at Bank Marketing and Savings. Marketing Opportunities In Community Banks. What Bank Management Should Expect from Marketing Research. Kaynak: Banking, Şubat 1969, Cilt 4.XI.No. 8, Sh. 65.

(5) Burroughs Clearing House: Haziran 1969 sayısı, Sh. 67.

çok şiddetlendiğini görüyoruz. Banka şubelerinin artması ve bankaların reklâm ve tanıma masraflarının yüksekliği bu durumu teyid etmektedir.

Türkiye'de banka şubelerinin sayısı ve yıllık artış oranları şöyledir:

Yıllar	Şube Sayısı	Yıllık Artış Oranı (%)
1962	1713	6
1963	1840	7
1964	1909	3
1965	1981	4
1966	2058	3
1967	2223	8
1968	2551	15

Diğer taraftan, teşkilatlanmamış kredi piyasasının önemi küçümsenmemeli ve bu alanda faaliyet gösteren müesseselerin, toplam kredi piyasasında azalan eğilimine rağmen bir rekâbet unsuru olduğu kabul edilmelidir. İkinci Beş Yıllık Kalkınma Plânımıza göre, özel sektörün teşkilatlanmamış kredi piyasasından temin ettiği net krediler, toplam kredilerin, 1962 de % 28'ini, 1963'de % 26'sını, 1964'de % 20'sini, 1965'de % 19'unu teşkil etmiştir (6).

Bankaların, mevduat temini ve finansman piyasaları arasındaki rekâbetin tesiri ile pazarlama konularına gittikçe önem vermeleri ve muhafazakâr tutumlarından sıyrılmaları zarurî olmaktadır.

3. Banka idarecilerinde kârlılık anlayışı, yıllık ciroların artırılması şeklinden, yıllık ciro hacmine tesir eden unsurların kârlılığını geliştirmek yönünde değişmektedir. Bunun için, bir bankanın her şubesi içinde, kârlılık hedefleri tespit edilmektedir. Şubenin personel-ciro nispeti, yeni mevduat tahminleri ve toplam ciro tahminleri bu alanda her şubenin önce kendi personeli içinde, sonra da şubeler arasında değerlendirilmekte, sonuçların yıl sonunda müzakeresile durum ve gelişme münakaşaları yapılmaktadır. Banka idareciliğinde bu davranış şekline yönelme, pazarlama fonksiyonunun anlaşılması için önemli bir adım olmaktadır. Bu davranışın bankacılığa getirdiği yenilik, muayyen hizmetler arz edilmesi yanında halkın iş yapma arzusunun uyandırılması şeklinde ifade edilebilir. Bu da, pazarlamadan başka bir şey değildir.

C — BANKACILIK VE PAZARLAMA FONKSİYONLARI

Pazarlama fonksiyonlarının bankacılık alanına uygulanmasında ele alınabilecek başlıca konular şunlardır:

Plânlama, araştırma, hizmet geliştirme, fiyatlandırma, reklâm, tanıma, satış ve satış eğitimi.

1) *Plânlama*: Plânlama, pazarlama fonksiyonlarının başında gelir. Bu konuda banka idarecisi şu soruların cevaplarını aramaya çalışır:

(6) İkinci Beş Yıllık Kalkınma Plânı (1967 - 1972) Tablo 46'dan hesaplanmıştır.

Bankanın gayesi nedir? Bankanın gayesine uygun müşteri tipi ne olmalıdır? Bu müşterilere en uygun hizmetler nedir? Bu hizmetler nasıl yapılmalıdır?

Bu sorular, aslında bir hizmet müessesesinin, müşterilerine iyi hizmet yapabilmek ve rekâbete karşı tedbirler alabilmek için idarecileri tarafından cevaplandırılması gerekli sorulardır.

2) *Araştırma*, Pazarlama konusundaki kararların dayanacağı verileri sağlar. Bankacılık alanında araştırma, banka müşterilerinin ihtiyacı olan hizmetlerin tespiti, bu hizmetlerden yararlanacak müşteri tiplerinin ne olduğunu tayin bakımından çok önem arzeder. Ancak araştırmanın masraflı bir fonksiyon olduğu unutulmamalıdır. Bu sebeple, banka idarecilerinin araştırmadan bekledikleri faydanın ne olduğunu önceden tespit etmeleri ve varacakları sonuca göre araştırma yapılmasına karar vermeleri zaruretini gözönünde tutmaları gerekir. Bir çok hallerde, bankaların kendi araştırma servislerinin kurulması pahalı olabilir. Bazı memleketlerde, bankalara bilgi temin eden araştırma müesseseleri gelişmiştir. Müşteriler hakkında bilgi, reklâmın tesirlerinin ölçülmesi gibi hizmetler için bu gibi araştırma müesseselerinden yararlanılabilir ve masraf endişesi kısmen telâfi edilebilir. Memleketimizde de ransenyöman bakımından Ticaret Odalarından ve PEVA'nın reklâm etüdlerinden faydalanmak mümkündür.

3) Pazarlama'nın başlıca fonksiyonlarından birisi de «malın sürüme hazırlanması»dır. Bankacının, tüketicinin ihtiyacı olan hizmetleri bulması ve bunları onun kabul edebileceği şekilde kendisine arzı, pazarlama anlayışının bankacılığa uygulanması yolunda önemli bir adımdır. Malın sürüme hazırlanması, yeni mamûl fikrinin doğması, potansiyel talebin bulunması ve ölçülmesi, bu talebin karşılanması halinde bütçeye tesirlerinin bilinmesi, bu mal'a bir isim verilmesi, malın takdimi, fiyatlandırılması, sürüm programının hazırlanması ve bu programın uygulanması için personelin yetiştirilmesi demektir. Bütün bu faaliyet esnasında rekâbet durumu, satışların gelişmesi, maliyeti ve nihai kâr potansiyelinin tesbiti çalışmaları yapılacaktır.

Bankacılık alanında geliştirilerek sürüme arzedilen bazı yeni hizmetler şunlardır: Şahsî kredi, garantili çek kartı, karşılığında fazla çek çekme ve ödeme imkânı, sevk ve idarecilere mahsus kredi kartı, ikrazat sigortaları, gece ve tatil günlerinde tahsilât ve tevdiat imkânları ve memleketimizde de iyi bilinen depoculuk ve sigorta hizmetleri.

Sürüme arz etmek üzere yeni bankacılık hizmetlerinin bulunmasında «müşteri ne istemekte, hangi hizmete ihtiyaç duymaktadır?» sorusundan hareket edilmelidir. Bununla beraber, bankanın hizmet satan bir işletme tipi olduğunu kabul eden zihniyet gelişmedikçe yeni hizmetlerin aranması ve müşterilere arzı beklenemez. Memleketimizde bu alanda yapılacak çok işler olduğu muhakkaktır.

4) Bankaların arz ettikleri *hizmetlerin bedeli* vardır. Geniş anlamda bu

bedel, faiz veya komisyon adı altında tahsil edilir. Memleketimizde bankaların hizmet karşılığı tahsil edecekleri faiz ve komisyon hadleri Banka Kredilerini Tanzim Komitesi tarafından tespit edilir. Bir çok memlekette bu nispetler Bankalararası anlaşmalarla veya doğrudan doğruya banka yönetim kurullunca tespit edilmektedir. Banka hizmetlerinin fiyatlandırılması, işletme idarecisi için, kâr ve zarar tablosunu tayin bakımından çok önemlidir. Müşteri açısından da banka hizmetlerinden bedel tahsil edilmesi önem arzeder. Bazı bankaların aynı işin, meselâ bir akreditifin muhtelif işlemleri için ayrı ayrı komisyon almaları veya aynı bankanın iki şubesi arasındaki havalelerde farklı komisyon uygulamaları müşteri üzerinde çok olumsuz tesirler bırakır.

5) *Reklâm*, bilindiği gibi bir pazarlama fonksiyonudur. Bankaların reklâm konusundaki harcamaları da, memleketimizde reklâma harcanan rakamlar içinde oldukça önemli bir yer tutmaktadır. Yalnız bankaların yıllık reklâm harcamaları 90 milyon TL. olarak tahmin edilebilir. Tahminimiz doğru ise, bu rakam, Türkiye'deki toplam reklâm harcamalarının % 23 üne yaklaşır. Bu sebeple, banka idarecilerinin, reklâma harcanan paraların beklenen tesiri sağlayıp sağlamadığını, reklâm bütçesini biraz azaltmakla aynı sonucun alınıp alınmayacağını yakından takip etmeleri gerekir.

6) *Tanıtma* faaliyetleri, zamanımızda reklâmcılıktan tamamen ayrılmış, müessesenin ve arzettiği mamûl veya hizmetlerin varlığını, önem ve üstünlüğünü muhtemel müşterilere farkına varılmadan ulaştıran nev'i şahsına münhasır bir pazarlama unsuru olmuştur. Bankacılıkta tanıtma faaliyetlerinin de, reklâmcılıkta olduğu gibi, koordine edilmesi, tesirli bir şekilde yürütülmesi ve müşterilere olumlu bir şekilde ulaştırılması, özel bir takip ve dikkat istemektedir.

7) *Satış*, pazarlama fonksiyonlarının en önemlisidir. Halk arasında çok zaman satış ile pazarlamanın aynı şey olduğu zannedilir. İyi hazırlanmış ve idare edilen bir pazarlama programı, satış için müsait ortam yaratacaktır. Bankacılıkta satış, banka içi ve banka dışı olmak üzere iki şekilde mütalâa edilmelidir. Banka içi satış, banka personelinin müşterilere gösterecekleri alâka ve hizmetin kalitesiyle ilgilidir. Bu hizmetin kalitesi personelin kılık ve kıyafetinden, konuşma tarzından başlar. Futbol maçına gidecekmiş gibi giyinen, çiklet çiğneyen, arkadaşlarıyla başladığı sohbetle devam ederek müşteriye bu sırada niye geldin gibi bakan banka memurlarının, müessesenin satış imkânlarına menfi tesirleri, hiç bir zaman küçümsenmeyecek kadar önem arzeder. Müşterinin hesap açmasının sağlanması, mevduat miktarının yüksek tutulması gayretleri, iş adamlarına yeni teşebbüslerinde bankanın yeni hizmetlerinin arzı, banka içi satışlara ait diğer örnekler olarak sayılabilir.

Banka dışı satışlar, esas itibarile, iş adamlarının ziyaret edilerek, banka ile iş yapmalarının sağlanmasıdır. Bu maksatla yapılan satış faaliyetinde esas,

çok sayıda işden ziyade müesseseye en çok kârlılık vaadeden işlerin bankaya cezbedilmesi olmalıdır.

8) *Satış eğitimi*, her ticarî işletmede önemli bir pazarlama faaliyeti olmuştur. Satılan mal veya hizmetin ne olduğunun, faydalarının, nasıl takdim edileceğinin, bunların satıcıları tarafından iyice öğrenilmesi, başarılı bir pazarlama programı için zaruridir. Bankaların da arzettikleri hizmetlerin pazarlamasını sağlamak için, personelini satış eğitimine tâbi tutmaları gerekir. Hâlen bir çok memlekette olduğu gibi, memleketimizde de bankalar muhtelif kademelerdeki personelin eğitimine önem vermeye dikkat etmektedirler. Ancak bu eğitim, bankacılık hizmetlerinin pazarlaması ile ilgili olmaktan ziyade, memurların genel bilgilerinin arttırmaya yönelmektedir. İşletme idareciliği kurslarına katılan banka memurları bu arada pazarlama derslerini takip etmek suretile yine genel bilgiler kazanmaktadırlar.

Memleketimizde, banka idarecilerinin personele faydalı olabilecek her türlü eğitim faaliyetine ilgi göstermek ve eleman göndermek suretiyle, eğitim konusuna önem verdikleri memnuniyetle müşahede edilmektedir.

Banka idarecilerinin pazarlama seminerlerine katılmaları yanında, banka içi satış eğitimi programları tertiplenerek bu ihtiyacın karşılanması mümkündür. Bu hususta, bankanın ihtiyaçlarını tespit ederek gerekli özel program hazırlıyacak ve uygulayacak uzman-müşavir elemanlardan faydalanılabilir.

D — SONUÇ :

Pazarlama anlayışının, artık bankacılık faaliyetleri içinde yer aldığı anlaşılmaktadır. Türkiye'de olduğu gibi, bazı memleketlerde, bu anlayış hâlen dağınık bir manzara arz etmekte, diğer bir ifade ile, pazarlama ile ilgili yukarıda açıklanan faaliyetler müessese içinde -hattâ reklâm ve eğitim konularında müessese dışında- dağınık bir vaziyette yürütülmektedir. Özellikle A.B.D. nde, Bankaların organizasyon şem'alarında, «Pazarlama Şubesi» adı verilen idarî kadroların yer aldığı ve bu kadroların içinde müessesenin pazarlama ile ilgili bütün faaliyetlerinin bir araya toplandığı görülmektedir. Hattâ bazı bankacılık hizmetleri, pazarlama açısından, şehir içi, bölge ve memleket diye gruplanarak bir pazarlama müdürüne bağlanmıştır.

Memleketimizde de bankaların, hizmet rekâbeti sebebiyle pazarlama konularına daha fazla önem verecekleri günlerin yaklaşmakta olduğuna inanıyoruz.

Asabi ağrılara karşı...

GRİPİN faydalıdır

GRİPİN, baş, diş, adale, sinir ve lumbago ağrılarını teskin eder
GRİPİN, bayanların muayyen zamanlardaki sancılarında başarı ile kullanılır
GRİPİN, günde 4 saat ara ile 3 adet alınabilir

BANKACILIĞIMIZDAKİ GELİŞMELER

Prof. Dr. Haydar KAZGAN

I — Giriş :

Bankalarımızın büyüme ve kârlarını azamileştirme hedeflerine ne derece bağlı oldukları gün geçtikçe önem kazanmaktadır. Gerek devlet sektörü ve gerek özel sektör bankalarının rekâbet ve aşağıda işaret edeceğimiz rekâbet kadar önemli sebeplerden ötürü büyümeye öncelik verdikleri bir gerçektir. Devlet sektörü bankalarını kâr'ı azamileştirme endişesinden öte bir hizmet ve millî ekonomiye katkı amacına bağlı kalmaları gerekirken bunların da, özel sektör bankalarına özenerek, büyümeye öncelik verdikleri görülmektedir.

Bankacılık sektörümüzde üretim neticelerinin ne şekilde paylaşıldığının tetkiki bizi bu konuda aydınlatacaktır.

II — Üretim ve Paylaşılması :

Bankalar kredi vermekte, ayrıca hizmet muameleleri yapmaktadırlar. Kredinin ve hizmetin maliyetini girdi «input» ve elde edilen hasılatı da çıktı «output» olarak ifade edersek, bankaların katma değeri; amortismanları, personel ücretlerini ve kârları ihtiva edecektir. Bu duruma göre, bankaların 1963 - 1968 yılları arasındaki malî durum tablolarından faydalanılarak çıkarılan bir tablo ekte sunulmuştur. (Tablo: 1).

Katma değer bir anlamda ekonomimizin katlandığı bir maliyet olmaktadır. Nitekim, tablodan da anlaşılacağı üzere, gerek kredi maliyeti ve gerek hizmetler maliyeti olarak katma değer, gün geçtikçe yükselmektedir. Bu yükselişin son yıllarda kâr hadleri yerine personel maliyetindeki artışlar şeklinde tecelli ettiği görülmektedir.

Durumu daha açık bir şekilde şöyle ifade edebiliriz: kredi ve hizmetler maliyetinin ve fiyatının yüksek oluşu ve gittikçe yükselmesi tüccar ve sanayicinin kârlarına banka sisteminin ortak oluşu anlamına gelir. Böylece, tüccar

ve sanayici yüksek kredi maliyetleri ve hizmetleri komisyonları öderken, bankalardaki katma değerın yüksek kalmasına imkân hazırlamaktadır. Katma değer içindeki kâr oranları, son yıllarda önemli artışlar göstermediğine göre, artışlar personel masraflarına intikâl etmektedir.

Durumu başka bir yönden ele alabiliriz. Bugün ortalama kredi maliyetinin % 15 den aşağı düşmediği ve % 25'e kadar yükseldiği memleketimizde % 7'yi geçmeyen ortalama mevduat maliyetine, personel masrafları ve bankacılık kârlarının eklendiğinde, bunların mevduata nisbeti % 13'ü geçmektedir. Personel masraflarının katma değer içindeki nisbi öneminin çok yüksek olduğunu düşünürsek, bankalarımızın kredi maliyetini yükseltmek pahasına, gerektiğinden çok daha fazla insan gücü istihdam ettikleri ortaya çıkar.

Tablo I deki veriler bankalarımızın kârlarını azamileştirmekten ziyade büyümeye öncelik verdiklerini açıkça belli etmektedir. Büyümeye öncelik verilmesi, bankalar arasındaki rekâbetin her bankayı sürüklediği bir sonuc olduğu kadar, banka sevk ve idarecilerinin kendilerinden vazgeçilmezlikleri bir politika şeklinde de kabul edilebilir. Bu durumda, 1963 de 100 olan banka kârları 1968 de ancak 170'e çıkarken, girdi'lerin 100 den 230'a, personel masraflarının 100 den 196'ya, amortismanların da 100 den 180'e çıkması, görüşümüzü doğrulamaktadır. Şöyle ki: girdi'ler ve çıktı'lar ve katma değer içindeki kârdan gayri faktörlerin kârlardan daha hızlı bir oranda artmış olması, kârlılıktan ziyade büyümeye öncelik verdiğini ortaya koymaktadır.

Durumu bir de personel sayısı, personel başına katma değer girdi ve çıktı analizlerine başvurarak tetkik edelim: (Tablo: II).

Bankalarımızda personelin prodüktivitesinin göstergesi personel başına katma değerın TL. olarak ifadesidir. Buna göre 1963 de personel başına 32.000,— TL. olan katma değer, 1968 de 38.700.— TL.'ya çıkmıştır. % 21 civarında kabul edeceğimiz bu artışın aslında para kıymetinde bu devre zarfında meydana gelen düşüşün altında olduğu düşünülürse, reel anlamda personel prodüktivitesinin gerilediği söylenebilir. Bu devre zarfında banka kredileri ve hizmetleri fiyatında ve hacmindeki gelişmenin de 100 den 124'e yükseldiği gözönüne alınırsa, personel prodüktivitesinde bir gerileme olduğu ortaya çıkar. Buna mukabil ücretler 100 den 126'ya çıkarken, kârlar 1968 de 110'a çıkmıştır. Kaldı ki, 1964, 1965, 1966 yıllarında ise bir düşüş göstermiştir. Bu suretle prodüktivite düşüşünü büyük ölçüde kârların taşıdığını kabul etmek gerekmektedir. Personel başına kredi ve bankacılık hizmet gelirleri 100 den 119'a çıkarken moneter kabul edeceğimiz bu yükselmenin, kısmen girdi maliyetlerinin yükselmesini finanse ettiği ve kısmen de ücretlerdeki 100 den 126 ya artışı beslediği ortaya çıkar.

III — Büyüme Öncelik Verilmesi :

Gerçekte büyüme öncelik verilmesi işletmelerde sermayeciler yönünden ele alındığında, kârın uzun vadede azamileştirilmesi amacını güder. Fakat, anonim ortaklıklarda yüksek kademe yöneticileri sermayecilere karşı güçlenebilmekte, bu güçlerini muhafaza edebilmek için de kâr yerine büyüme öncelik verilmesine sermayecileri zorlamakta ve isteklerini genellikle kabul ettirmektedirler. Devlet sektörü bankacılığımızda dahi durum, aşağı yukarı böyledir.

Kâr yerine büyüme öncelik verilmesi mes'elesini ekteki tabloda (Tablo: II), devlet sektör ve özel sektör bankaları bakımından mukayeseli bir şekilde görmek mümkün olacaktır:

Tablo'nun tetkikinden de anlaşılacağı üzere, banka sistemimiz tüm olarak büyüme öncelik vermiş durumundadır. Nitekim ele aldığımız 1963 - 1968 devresinde kârlar 100 den 170'e çıkarken, büyümenin göstergesi olan çıktılar 100 den 192'ye, sabit kıymetler de 100 den 273'e yükselmiştir. 100 den 138'e yükselen şube adedi ve 100 den 157'ye yükselen personel sayısını da aynı şekilde yorumlamak gerekecektir.

Durumu özel sektör ve devlet sektörü ayırımı içinde ele alırsak; iddiamızın bilhassa devlet sektörü bakımından doğru olabileceğini ifade etmek zorunda kalıyoruz. Zira özel sektörde kârlar 100 den 304'e çıkarken büyüme göstergesi olarak kabul ettiğimiz çıktılar 100 den 229'a, sabit kıymetler de 100 den 242'ye çıkmıştır. Ancak, bu görünüş aldatıcıdır. Çünkü, büyümenin sağladığı masraf kısıntıları hesaba katılmamıştır. Bu da dikkate alınırsa, tüm bankacılık sistemi için ileri sürdüğümüz büyüme öncelik verme temayülünün, yalnız devlet sektörü değil, özel sektör bankaları için de varit olduğu anlaşılır.

TABLO : I (1000 TL. olarak.

1 — Girdiler : «input»	1963		1964		1965		1966		1967		1968	
	Tutarı	%	Tutarı	%	Tutarı	%	Tutarı	%	Tutarı	%	Tutarı	%
Mevduat Faizi	575.816	100	646.725	112	732.270	127	914.347	160	1.119.571	194	1.343.923	234
Teşvik Mallyeti	44.056	100	48.968	111	58.408	133	61.302	140	68.625	156	84.868	193
Toplam	619.872	100	695.693	112	790.678	128	975.649	157	1.188.196	192	1.428.791	230
2 — Katma Değer :												
Amortismanlar	125.880	100	143.951	114	154.973	123	181.928	144	178.547	141	227.749	180
Kârlar	333.786	100	218.794	70	282.409	85	351.540	105	480.290	114	563.825	170
Personel Ücretleri	718.919	100	808.632	112	888.265	123	1.025.621	142	1.196.052	166	1.410.490	196
Toplam	1.178.585	100	1.171.377	99	1.225.647	103	1.539.089	130	1.854.889	157	2.202.064	186
3 — Çıktılar «output»												
Faizler	1.275.005	100	1.234.374	97	1.483.677	116	1.801.850	141	2.245.766	176	2.632.653	207
Diğer Gelirler	1.130.014	100	1.215.542	107	1.269.875	112	1.487.422	131	1.629.263	144	1.979.489	175
Toplam	2.405.109	100	2.449.916	102	2.753.552	114	3.289.272	135	3.875.029	161	4.612.142	192

Kaynak : Bankalarımızın 1963 - 1968 yıl sonları bilançoları, T. Bankalar Birliği Yayınları.

TABLO : II

1 — Personel Başına Girdi TL.	1963		1964		1965		1966		1967		1968	
	Tutarı	%	Tutarı	%	Tutarı	%	Tutarı	%	Tutarı	%	Tutarı	%
	17.000	100	17.900	105	19.300	113	21.500	126	23.700	140	25.100	148
2 — Personel Başına Katma Değer	32.000	100	30.200	94	30.000	94	33.900	106	37.000	116	38.700	121
Amortisman	3.400	100	3.700	109	3.800	110	4.000	118	3.700	109	4.000	118
Kâr	9.000	100	5.600	62	7.000	78	7.700	86	9.600	107	9.900	110
Ücret	19.600	100	20.800	106	21.700	111	22.600	115	23.900	122	24.800	126
3 — Personel Başına Çıktı	65.200	100	63.100	97	67.200	103	72.400	111	77.500	119	81.100	124
4 — Personel ADEDİ	36.857	100	38.787	105	40.837	111	45.396	123	50.113	135	56.842	153

TABLO : III (1000 TL. olarak)

	1963		1964		1965		1966		1967		1968	
	Tutarı	%	Tutarı	%	Tutarı	%	Tutarı	%	Tutarı	%	Tutarı	%
1 — Kârlar	333.786	100	218.794	70	282.409	85	351.540	105	480.290	114	563.825	170
D.S.	265.213	100	143.569	54	194.695	73	231.785	87	328.116	124	380.928	143
Ö.S.	51.373	100	58.928	114	73.084	142	99.233	193	128.711	250	156.649	304
DİĞERLERİ	17.200	100	16.297	94	14.630	85	20.522	119	23.463	137	26.248	152
2 — Çıktılar	2.405.019	100	2.449.916	102	2.753.552	114	3.289.272	135	3.875.029	161	4.612.142	192
D.S.	1.667.405	100	1.618.697	97	1.799.875	109	2.117.661	127	2.471.708	148	2.965.206	172
Ö.S.	644.382	100	728.378	113	841.305	130	1.039.518	161	1.251.740	194	1.478.730	229
DİĞERLERİ	93.232	100	102.941	111	112.372	121	132.193	142	151.581	163	168.206	180
3 — Sabit Kıymetler	1.787.744	100	2.094.578	117	2.362.061	132	2.784.081	156	2.809.214	156	4.899.366	273
D.S.	1.487.368	100	1.762.904	119	1.986.234	133	2.324.902	156	2.223.561	149	4.192.112	281
Ö.S.	270.753	100	299.017	111	343.581	126	420.163	155	540.980	200	655.733	202
DİĞERLERİ	29.623	100	32.657	110	32.246	108	39.016	130	44.673	150	51.521	171
4 — Şube Sayısı	1.840	100	1.909	104	1.981	108	2.058	112	2.223	121	2.551	138
D.S.	920	100	971	105	1.008	109	1.057	115	1.134	123	1.234	134
Ö.S.	847	100	862	102	897	106	926	109	1.014	120	1.223	144
DİĞERLERİ	73		76	104	76	104	75	103	75	103	94	
5 — Personel Sayısı	36.857	100	38.787	105	40.837	111	45.396	123	50.113	135	56.842	157
D.S.	19.248	100	20.556	107	21.424	111	24.503	127	27.197	143	20.556	160
Ö.S.	15.737	100	16.323	104	17.365	110	18.884	120	20.884	132	24.118	150
DİĞERLERİ	1.862	100	1.908	102	2.048	110	2.039	109	2.032	108	2.068	111

1970 yılı başında yürürlüğe girecek olan Posta Çekleri ve Yolculuk Posta Çekleri Tüzüğü ile Yurdumuzda da ileri batı ülkelerinde olduğu gibi gayri nakdi ödemelerin gelişmesi yolunda yeni bir adım atılmış olacaktır.

Bu yazımızda Posta Çeki Hesaplarının 50 yıldan fazla bir süreden beri uygulandığı Almanya'daki tatbikat hakkında kısaca bilgi verilerek yurdu-muzdaki uygulama sorunu üzerinde durulacaktır.

I --- Memleketimizde uygulanacak sistem ile büyük benzerlikler arz eden Federal Alman Posta Çeki sisteminin esası, çok yaygın bir teşkilâta sahip bulunan Posta şebekesinden faydalanılarak az bir ücretle havale yapılabilmesini sağlamaktır.

Posta Çeki Hesapları, Federal Eyalet Merkez ve Şehirlerinde tesis edilmiş bulunan 11 adet (Posta Çek Dairesi) nezdinde açtırılabilmektedir. Haklarında yaptırılan istihbaratın müsbet sonuç vermesi halinde Özel veya Tüzel kişiler asgari (5,— DM) tevdiat yapmak suretiyle söz konusu hesapları açtırılabilmektedirler. Halen 2,6 milyon hesap mevcuttur. Bu hesaplara, postahanelere müracaat ve «ödeme kartı» isimli formüllerin tanzimi suretiyle ve cüz'î bir ücretle havale gönderilebilmektedir.

Halen uygulanan ücret tarifesi :	10 DM a kadar 0,30 DM
	50 DM a kadar 0,40 DM
	100 DM a kadar 0,50 DM
	500 DM a kadar 0,60 DM
	1000 DM a kadar 0,80 DM

1000 DM'dan fazla meblâğlar için miktar tahdidi olmaksızın 1 DM ücret alınmaktadır.

Hesap sahibi, hesabında biriken paraları tanzim edeceği bir çek ile nakden alabileceği gibi bir ücret ödemeksizin başka bir posta çeki hesabına transfer yaptırabilir. Çek hesaplarındaki mevduata faiz ödenmemektedir.

Federal Almanyada banka gişe saatlerinin Posta gişelerinin saatlerine nazaran mahdut olması ve banka havale ücretlerinin de nisbeten yüksek bulunması muvacehesinde çok yaygın teşkilâta sahip Postahaneler vasıtasıyla Posta Çeki hesaplarına havale gönderilmesi tercih olunmaktadır.

Resmi ve özel müesseselere yapılacak ödemeler, bu arada çeşitli vergiler, sigorta primleri, telefon ücretleri, her nevi abonman bedelleri (gazete, kitap vs.) sipariş olunan mal veya yapılan hizmetlerle ilgili ödemeler, doktor muayene ve tedavi ücretleri Posta Çeki hesaplarına «ödeme kartı» ile havale

gönderilmesi yolu ile sürat ve kolaylıkla yapılmaktadır. Bu sistemin uygulanmasını kolaylaştırmak üzere ekseri müesseseler vergi taksidi, sigorta primi, abonman bedeli gibi ödemeler için müşterileri adına düzenlenmiş ve meblâğ, hesap numarası, firma ismi, müşteri isim ve adresi gibi kısımları yazılı bulunan (ödeme kartları) nı müşterilerine göndermekte ve bu bedellerin ödenmesi için başkaca bir evrak tanzimine lüzum kalmaksızın ödeme kartlarının posta gişelerine tevdi ile bedellerinin yatırılması kâfi gelmektedir.

Otomobillerin yanlış park sebebiyle ödemeleri gereken trafik cezaları da kontrol memurunun doldurduğu bir ödeme kartını cam sileceğine raptetmesi suretiyle tahsil olunmaktadır.

Her postahanedede mevcut bir gişede ödeme kartında yazılı meblâğı kaydetmek ve makbuz kısmını ayırarak (tahsil olunmuştur damgasiyle tarih basan) otomatik bir makine mevcut bulunmaktadır; para tahsilâtı da aynı gişedeki memur tarafından yapılmaktadır. Bu yolla işlemlerde sürat ve emniyet sağlanmaktadır.

Posta gişelerinden ücretsiz olarak temin olunabilen veya çeşitli müesseselerce kendi hesaplarına para gönderilmesi için bastırılan ödeme kartları otomasyonu sağlamak üzere renk ve ebad itibariyle birbirlerinin aynı bulunmaktadır. Ödeme kartlarının sol parçası Posta Çeki Dairesi tarafından hesap sahibine bir dekontla birlikte gönderilmekte ve hesap sahibi bu sayede hesabına geçirilen havalenin mahiyeti hakkında bilgi almaktadır. Kartın sağ tarafındaki parça ise parayı yatırıma makbuz olarak iade edilmektedir.

Posta Çeki Dairelerinde elektronik makinelerin de yardımı ile havalelerin hesaba geçirilmesi ve hesap sahibine dekont gönderilmesi işlemi 2 - 3 gün gibi kısa bir zamanda sonuçlandırılmaktadır.

Federal Almanyada temsilcilik bürosu bulunan T.C. Ziraat Bankası ve Akbank gibi Türk Bankaları da işçilerimizin yurda gönderecekleri havalelerin süratle ve az bir masrafla yapılabilmesini teminen bu sistemden faydalanmaktadırlar.

II — 1.7.1969 tarih ve 13237 sayılı resmi gazetede yayınlanan Posta Çekleri ve Yolculuk Posta Çekleri Tüzüğünde sistemin ana hatları belirtilmiş de, Posta Çek merkezlerinin adedi ve yerleri, havalelere tatbik olunacak ücretler, Posta Çeki hesaplarındaki mevduata uygulanacak faiz nisbeti, çeklerin para olarak veya ödeme havaleleri ve hesaptan hesaba aktarmak suretiyle ödenmesine ait esas ve usuller, çek hesaplarının tutulması ve yürütülmesine ilişkin esas ve usuller sözü geçen tüzükte tesbit olunmayıp P.T.T. İdaresince ayrıca tesbit olunacağı kaydedilmiş bulunmaktadır.

Memleketimizde banka ve posta havalelerinin yanında yeni bir ödeme sistemi getiren Posta Çeki hesabına havale yapılabilmesi ve Posta Merkezleri nezdinde mevduat hesabı açtırılabilmesi imkânının uygulanmasına geçilmesinden evvel kanaatimizce sistemin bütün teferrüatıyla vatandaşlara duyurulması ve faydalarının açıklanması gereklidir.

Aynı zamanda batı ülkelerindeki tatbikatta olduğu gibi Postahanelerde özel tahsilât gişelerinin ihdası ve bu gişelerde sürat ve tahsilât kolaylığının sağlanması, ucuz havale tarifesi tatbiki, müesseselere (para yatırma kâğıdı) bastırılması hususunda kolaylık gösterilmesi ve Çek Merkezlerinde mekanik usullerden de yararlanılarak havaelerin hesaba kaydı ve dekontlarının hesap sahiplerine gönderilmesinde süratin temini gibi hususların yerine getirilmesinin sistemin inkişafı için önemli bulunduğu kanısındayız.

Memleketimizde de vergi ödemelerinin, abonnan bedellerinin, elektrik, su, gaz gibi sarfiyatla ilgili ödemelerin bu yolla yapılabilmesi için ilgili müesseseleri teşvik etmek gerektiği düşüncesindeyiz.

1868

ASIRLIK TECRÜBE
ARADIĞINIZ EMNİYET
BOL İKRAMİYE
SOSYAL HİZMET

**EMNİYET
SANDIĞI**

(Basın: 60305)

DÜNYA PARALARINI DÜŞÜNEN ADAM PIERRE - PAUL SCHWEITZER

Pierre et Renée GOSSET

Çeviren : Memduh GÜPGÜPOĞLU

Uluslararası Para Fonu Umumi Heyetinin dünya para sisteminde bir reform niteliğinde olan özel keşide haklarının da görüşüldüğü bu seneki toplantısına rastlayan şu sıralarda, dünya iktisadi ve mali çevrelerinin nazarlarının bu Müesseseye çevrilmiş olması dolayısıyla Fon'un başında bulunan kimsenün karakteristik çizgilerle belirtilen ilginç bir portresini seyretmek, karışık para meselelerini inceleyen çok ciddi yazılar arasına herhalde biraz çeşni katacaktır. M.G.

Beyaz Saray'dan iki blok ötede, kaplumbağalar, tavşanlar ve minyatür kuşlarla dolu çalışma masasının bulunduğu uzun tüylü kumaşlarla kaplı bürosundan uluslararası maliye âleminin bütün tanınmış isimleri gelip geçmişlerdir. Paralarının halini beğenmeyen nice vekiller, bankacılar ve tanınmış para eksperleri, tıpkı aile doktorunun kabinesine girer gibi, onun eşiginden içeri girmişlerdir.

Meşhur Sartre onun kuzenidir; tanınmış orkestra şefi Paul Munch amcasıdır; daha doğrusu amcalarından birisidir. Diğer amcası Afrikanın Lambarene'sindeki meşhur doktor olmasaydı, değil dünyada, memleketi olan Fransa'da bile Pierre-Paul Schweitzer ismini kim bilecekti? Ama Uluslararası Para Fonunun Direktörü olarak kendisi «dünyanın bankeri» dir. Görünmeyen kudreti cidden çok geniştir; fakat bunu yalnız maliye âlemi bilir.

Bununla beraber, Washington'da bu ince, zarif, sessiz, ard arda İngiliz sigaraları içen, yarı kapalı göz kapakları altında istihza gizli, ustura gibi keskin dudakları üzerinde ince bir gülümseme olan, Londrada dikilmiş elbisele-ri içinde kusursuz giyinişli ve İngilizceyi en kibar şekilde konuşan, ince bir ihtiyatkârlık içindeki Anglo-Sakson tavırlı bu kimseyi tanımak imtiyazına sahip olmuş bulunanlar bilirler ki bu 57 yaşındaki centilmen, Amerikan Başkentinin kozmopolit topluluğu içinde Fransız medeniyetinin en iyi temsilcisidir.

Pierre-Paul Schweitzer Fransız Merkez Bankasının parlak istikbal vadeden bir Governör Yardımcısı iken kendisine 1963 te dünyanın en önemli uluslararası memuriyetlerinden birisi teklif edildiğinde bunu kabul için uzun zaman tereddüt etti.

Kendisini bu işi kabule yanaştıran sebep muhtemeldir ki, sonradan değişen şartlar oldu. Skandinav asıllı Per Jacobssen, ölümünden önce kendisine

halef olarak hararetle Schweitzer'i tavsiye etmişti. Fakat uluslararası malî çevreler hissî değil, katıdırlar. Bu Parisli yüksek memurun uluslararası bir direktör olacağı yerde bir Fransız direktör olmak ihtimali yok mu idi?

Pierre-Paul Schweitzer böyle düşünenlerin yanıldıklarını ispat için vazifeyi kabul etti.

Fransız Tarihini İyi Biliyor :

Schweitzer Alsace'de doğmuştu; oradaki küçük seçkin protestan topluluk Fransız bankacılığında kabiliyetleri ile haklı bir rol oynuyorlardı, fakat adetleri azdı. Siyasal Bilgiler Okulunu bitirdikten sonra Maliye Teftiş Heyetine geçti. Resmî biografisinde de saf bir ifade ile yazıldığı gibi; «memuriyet hayatı harp dolayısıyla muvakkaten kesintiye uğradı.» Pariste bir mukavemet teşkilâtının şefi iken, hâlâ izlerini taşıdığı, dayanılmaz işkencelerin altında yıkılıp gitmemek için intihara teşebbüs etti. Ve 1944 de kendisini Buchenwald toplama kampında buldu.

Uluslararası para konuları mesleğine başlaması için 1947 yılını beklemek icabetti. 1947 den 1949 a kadar iki yıl Washington'da malî ateşe olarak o sıralarda henüz kurulmuş olan Para Fonunda Fransız Hükümetini temsil etti.

Paris'e döndüğünde harp sonu Fransanın büyük malî kararlarının hemen hepsine o el attı: Marshall Plânı denilen Amerikan yardımının hazırlanma ve tatbikatı, Fransız frangının devalüasyon ve stabilizasyonu, Fransız sanayinin amacının ne olacağının plânlanması ve bilhassa köhne, kendi tabiri ile müzelik olan Fransız kapitalist sisteminden modern bir sisteme dönüşü ifade eden «Sisyphé çalışmaları» bunlar arasındadır.

Uluslararası Para Fonu 1944 yazında Bretton Woods konferansında doğduğu zaman müstakbel direktörü hâlâ Nazi dikenli telleri arasında yaşıyordu.

Para Fonuna günümüzde 107 millet dahildir: demek ki aşağı yukarı dünyanın komünist olmayan bütün milletleri. Kambiyo kurlarının yüksek hâmi, devletlerin maliyelerinin iyi idaresinin sorumlusu, Şili'de yirmi yılda 46 defa, Brezilya'da 32 defa, Uruguay'da 18 defa ve Güney Kore'de 17 defa yapılmış olan devalüasyonların kontrolörü, malî iflâsların eşliğinde bulunan memleketlerin cankurtaranı olan Para Fonu muazzam bir manevra akçesini elinde tutar; her üye memleket buna bir altın kotası ve ilâveten kendi parası ile iştirak eder. İhtiyaç içinde bulunan ve ödemeler dengesi geçici olarak açık vermekte olan üye devletlere yardım için tahsis edilmiş bulunan bu muazzam fonları idare etmek de Para Fonu direktörünün görevidir.

Fon'un kuruluşu sırasında meşhur iktisatçı Keynes «barbar maden» olan altına bağlanılmağa karşı gelmiş, fakat bu direnişinde başarı sağlayamamıştı. Altının yerini tutacak bir uluslararası hesap parasının ihdasını ısrarla savunuyordu. Şayet onun fikirleri dinlenilmiş olsa idi, dünya ve bugün Pierre-Paul Schweitzer birçok sıkıntılardan kurtulmuş olacaktı.

Fakat bir hâkim gibi karşı çıkmak Para Fonu direktörünün işi değildir. O, tabiatında olan pragmatizme diplomatça sığınarak şöyle der:

— Hiçbir para sistemi ne tamamen iyi, ne de tamamen kötüdür; önemli olan işleme şeklidir.

Göreve başladığı zaman onun «bir yüksek idareci» olduğu söylenmişti. Dünyanın 107 başkentinde birçokları hâlâ öyle düşünmektedirler. Kendisi de bu şöhretini artırmak için pek bir şey yapmış değildir. Maliye müfettişliğinin verdiği ince istihza paravanası arkasında sadece birkaç Washingtonlu dostunun bildiği bir cana yakınlık saklıdır.

Monden hayattan nefret ettiği için, Amerikan Başkentine gelir gelmez on beş yıl önce oturduğu bahçe içindeki tuğladan yapılmış kireç badanalı büyük evi satın aldı ve yine eskisi gibi çimlerin içindeki ayırık otlarını zevkle temizlemeğe koyuldu.

Amerikalı misafirlerine yemekte Kaliforniya şarabı ikram eder ve bir gözünü kırparak:

— Ödemeler dengenizin düzelmesine yardım ediyorum, der.

«Hayır» Demesini Bilir :

1968 Eylülünde Keynes'in önceden görmüş olduğu boşluk meydana gelince, yani on yılda dünya ticaret hacmi iki misline çıkıp da bunu finanse edebilmek için nakdi imkânlar sadece % 40 oranında artınca çift altın piyasası usulünü tereddütsüz tatbik koyuldu; şüphesiz bu Fransa tarafından kötü karşılandı. Artık Pierre-Paul Schweitzer'in Para Fonu içinde Rue de Rivoli'nin Truva atı olduğu hususunda Washington'da kim hâlâ şüphe besleyebilirdi?

Fakat bundan hemen sonra, Amerikan Hazinesi tarafından Birleşik Devletler ödemeler dengesini düzeltmek için ithalât üzerine konulmak istenen vergiye de şiddetle karşı koydu.

Bu andan itibaren de, hani isterseniz beyaz çizgili siyah hayvan veya siyah çizgili beyaz hayvan diyebileceğiniz zebraya çok benzeyen meşhur «özel keşide hakları» projesinin avukatlığını yine kendisi yaptı. Buna bazıları yeni bir paranın taslağı ve kâğıt-altın dediler; bazıları da bunu basit bir klâsik kredi kaynağı olarak kabul ettiler:

Pierre-Paul Schweitzer ise bunu diplomatça:

— Özel karakterli bir kolaylık, diye tarif ediyor.

Az konuşan bu adam konuşunca, dışardaki kalabalıklar onu duymasa bile, işin içinde olanlar ona kulak veriyor.

Kalabalıklar haksızlık ediyorlar; Pierre-Paul Schweitzer denilen bu meçhul kimse, uluslararası malî sistemi değiştirmek ve bununla ilgili reformları uygulamak için açılan savaşta en hâkim rolü oynayacaktır.

Evet kalabalıklar haksızlık ediyorlar; çünkü mesele sadece altının fiyatında değildir, aynı zamanda ekmeğin de fiyatı bahis konusudur.

Reşat SÖNMEZ

(T. C. Ziraat Bankası
Merkez Müdür Muavini)

Ankara Takas Odası Genel Kurulu 19 Eylül 1969 günü ilk toplantısını yapmış, Yönetim Kurulunu seçmiş ve yapacağı çalışmaları programlamıştır. Kısa bir zaman içinde İstanbul ve İzmir'de olduğu gibi Ankara'da da Takas Odası fiilen çalışmaya başlayacaktır. Şimdiye kadar bankalar arası ödemelerle ilgili takas işlemleri Ankara'da Merkez Bankası Takas Servisi tarafından yürütülmekte idi. Bununla birlikte Oda çalışmaları yine T. Cumhuriyeti Merkez Bankası'nın himaye ve nezareti altında cereyan edecektir. Ödemelerin her geçen gün artışı, takas odalarının kurulmalarını zorunlu kılmıştır. Bu suretle her bankanın odada birer yeri olmakta ve bankalararası ödemeler daha rahatlıkla yürütülmektedir.

Bankaların takas yolu ile tediye ve tahsilât yapımları nakdin aradan çıkmasını hedef tutar. Diğer bankalar adına yapılan ödemeler dolayısıyla her hangi bir bankanın hem alacaklı ve hem de borçlu duruma geçmesi, bu borç ve alacağın birbirinden tenzili gereğini ortaya koymuştur. İşte bu işlem takas odaları tarafından yerine getirilmektedir. Tek taraflı, yani yalnız borçlu veya yalnız alacaklı durumda kalındığı takdirde dahi takas odasına dahil bankaların borç ve alacak bakiyeleri yine bu odalar kanalıyla tesbit olunmaktadır. Bankalar, tahakkuk eden borç veya alacak bakiyelerinin tasfiyesini elleindeki ödeme emirlerini ibraz etmek veya diğer şekillerde tediye yahut tahsilâtda bulunmak suretiyle sağlarlar. Karşılıklı alacaklılık ve borçluluk hallerinde az olan miktar kadar borç düşmüş olmaktadır. Borçlar Kanunumuz bu konuya 118 - 124 ncü maddelerinde yer vermiştir. «İki şahıs karşılıklı bir miktar meblâğı veya yekdiğerine mümasil başka malları birbirine borçlu oldukları takdirde, her iki borç muaccel ise iki taraftan her biri borcunu alacağı ile takas edebilir.» şeklindeki ifade ile 118 inci madde takasın ihdas şeklini belirtmiş ve tanımını yapmıştır.

Bankalar bu çeşit ödemeler için çek, havale, münakale emirleri (virmanlar) kabulnameler (akseptasyonlar) ve ikametgâhlı senctler gibi tediye emirlerinden yararlanırlar. Memleketimizde bunlardan yalnız çek ve havale takas işlemi görmektedir. Ekonomik gelişim, nasıl kaydi para zorunluğunu ortaya koymuş ve dolayısıyla takas yolu ile ödeme kolaylıklarını bahşetmiş ise, bugün batı ülkelerinde olduğu gibi çek ve havale dışında, virman ve diğer tediye emirleriyle hesaplaşma gereği ileride memleketimizde de hissedilecektir.

Ticari hayatın çok değişik şekillerde hesaplaşma mecburiyetini henüz ciddi olarak zorunlu kılmamış bulunması dolayısıyla, bugün için bizde tediye emirlerini çeşitlendirmek yoluna gidilmesi batı ülkelerine nazaran gecikmiş-

tir. Örneğin: bankada mevduatı olan bir borçlu, alacaklısına nakit veya bunun yerine geçen çek vermek suretiyle borcunu eda edebilmektedir. Eğer alacaklı çeşitli sebeplerle, diğer bankalardan birinde bulunan mevduat hesabına bu alacağının kaydını arzu ediyorsa, borçlunun vereceği parayı veya çeki alıp bankasına götürecektir ve hesabına yatıracaktır. Bankaya gitmeden, takas marifetiyle bu işlemin tekemmülü bugün için mümkün olamamaktadır. Tatbikine başlanıldığında, borçlunun vereceği virman emrini alacaklı bankasına göndererek hesabına kaydettirecek ve banka da takas yolu ile diğer bankadaki alacağını tahsil edecektir. Bu, işi büyük ölçüde kolaylaştırmakta ve gerek bankalar ve gerek iş sahipleri yönünden külfeti azaltmaktadır. Böylece nakde el değmeden alacaklı ve borçlu gayet rahatlıkla hesaplaşmaktadırlar. Virman ve bu mahiyetteki diğer ödeme emirlerinin de takas işlemine tabi tutulmaları, ticarî işlemlerin mahiyetlerine göre büyük kolaylıklar ve faydalar sağlayacaktır. Geniş iş hacmine sahip memleketlerde her alacak ve borcun nakit yolu ile tasfiyesi için, yığın yığın müşterinin bankalara dolmaları ve bavul bavul paraların nakline katlanmaları gerekmektedir. Bunun ne derece riskli, külfetli ve zaman israfını icabettirdiği ortadadır. Bilhassa bankaların birbirleri üzerindeki alacak ve borçlarının tasfiyesi için aynı işlem, disponibilibite, sür'at ve emniyet bakımlarından büyük faydalar sağlamakta ve kaçınılması adeta mümkün olamayacak bir mahiyet kazanmaktadır.

Memleketimizde bankalar arası ve nakit dışı hesaplaşmalar, yani takas yolu ile yapılan ödemeler günden güne hızla artmaktadır. İstanbul'da kırka yakın ve İzmir'de de otuz civarındaki bankamız Takas Odasına iştirak etmişlerdir. Bu illerimizdeki münakale güçlüğü dolayısıyla bankalar birden fazla şubeleriyle Odaya katılmayı gerekli bulmuşlardır. Ankara'da böyle bir güçlüğü şimdilik hemen hemen yok denecek kadar az oluşu, her bankanın yalnız birer şube ile Odaya katılmalarına imkân vermiştir. Halen 21 bankamız Ankara Takas Odasına katılmış bulunmaktadır. 1968 kayıtlarına göre İstanbul'da 1.457.646 adette 24 milyar liraya varan çek takas muamelesi görmüştür.* Ankara'da ise 60 bin adette 5 milyar lira civarında işlem yapılmıştır.** Her yıl adetler 10 - 20 biner artmak istidadındadır. Ankara'da 1969 yılı sonunda takas çeklerinin (Merkez Bankası çekleri hariç) 7 milyar lirayı aşacağı tahmin olunmaktadır. Bu kadar yüksek miktarlardaki tediye ve tahsilâtın nakitle yapılmasının yukarıda da temas edildiği üzere ne derece külfetli, riskli ve çeşitli yönlerden ağır ve yorucu olacağı meydandadır.

Önümüzdeki yıllarda önemi daha da artacak olan Ankara Takas Odası'na hayırlı çalışmalar ve başarılar dileriz.

(*) Bu miktara Merkez Bankası'nın çekleri de dahildir.

(**) Merkez Bankası çekleri henüz takas muamelesi görmediğinden bu miktara dahil değildir. Dahil edildiğinde adedin 300 bin ve meblâğın 7 milyar lırayı bulacağı tahmin olunmaktadır.

Türkiye ekonomisi hakkında, İktisadî İş Birliği ve Kalkınma Teşkilâtı «OCDE» tarafından hazırlanan yıllık rapor Eylül ayında yayımlandı.

İki bölümden meydana gelen raporun birinci bölümünde ekonomideki eğilimler ve ekonomi politikası hakkındaki inceleme ve görüşler yer almakta, ikinci bölüm ise bütçe ve vergi politikası ile ilgili konuları kapsamaktadır. Raporda ayrıca, ekonomik alanda alınması gerekli görülen tedbirleri kapsayan bir sonuç bölümü bulunmaktadır.

Bu yıl da ilgi çekici konulara değinmiş olan raporun geniş bir özetini okuyucularımıza sunuyoruz.

BANKA

EKONOMİDEKİ EĞİLİMLER

1968 yılında gayri safi milli hasıla, sabit fiyatlarla % 6,2 artmış olduğundan kalkınma bir önceki yıla göre (%6,1) hızlanmıştır. Cari ödemeler dengesindeki açık bir evvelki yıla nazaran ithalâtın artması, ihracatın ise gerilemesi nedeniyle daha da çoğalmıştır. Zirai üretim 1967 deki % 0,9 artışa karşılık ancak % 04 oranında bir çoğalma gösterebilmiş, Plânda öngörülen % 4 oranındaki gelişmenin gene altında kalmıştır. 1968 yılına ait sınaî üretim artış oranı ise % 10'u bulmakla beraber 1967 yılına erişemedi (% 12,3). Geçen yıl gıda maddeleri, oto lâstiği ve radyo gibi bazı sektörlerde mevcut olan stok fazlalığı nisbî üretim düşüklüğü ile giderildi. İnşaat sektöründe ise hızlı bir artış kaydedildi.

Bu seneki kalkınma hızı ile ilgili tahminler, başlıca ürünlere ait kesin rakamlar bilinmediğinden, henüz erkendir. Bununla birlikte, ilk tahminlere göre hububat üretiminin ortalamanın üstünde olacağı, sınaî üretimin ise % 11 oranında artacağı anlaşılmaktadır. Sanayide üretim kapasitesi yeni tesislerin kurulması nedeniyle çoğalmaktadır. Bununla birlikte, döviz durumu yüzünden ham madde ithalâtında güçlüklerle karşılaşılması tehlikesi vardır.

1968 yılı içinde fiyatlar bir önceki yıla göre daha tatminkâr bir seyir göstermiştir. Bununla birlikte, 1960 dan itibaren Türkiye'deki fiyatların artış hızı (Toptan fiyatlar: 1962-1968 arasında ortalama % 4,2 artmıştır.) belli başlı batı ülkelerinden yüksektir. (Aynı dönemde toptan fiyatlar % 1,7 artmıştır.)

Öte yandan, ithalât damga resminin yeniden yükseltilerek % 15 den % 25'e çıkarılması, asgarî ücretlerin 1 hazirandan itibaren yükseltilmesi; hububat alım fiyatlarına yapılan % 3 oranındaki zamlar gibi çeşitli faktörler fiyatlarda bir artış eğilimi yaratacak niteliktedir.

Genel olarak, Türk ekonomisinde süratli bir değişim ve aynı zamanda imalât sanayii, diğer sınaî ve hizmet sektöründeki istihdam hacminde bir artış mevcuttur. *Ancak, bu kesimlerde gelirlerin produktiviteden daha hızlı artmamasına dikkat etmek icap eder.* Birçok kesimlerde kalifiye personel için kuvvetli bir talep mevcuttur. Fakat yetiştirme imkânları yetersiz olduğundan kalifiye ve vasıfsız işçiler arasındaki açık gittikçe çoğalmaktadır. 1968 yılında Sosyal Sigortalara bağlı işçilerin ortalama günlük ücretleri % 11 civarında artmıştır. Son üç yıl içinde de yıllık artış oranı % 10 civarındadır. Buna karşılık kamu sektöründe maaşların seviyesi nisbeten düşüktür. Bunun iki sebebi vardır: Enflasyonist tesirler geçmiş yıllarda kamu ve özel sektör ücretleri arasındaki arayı açmıştır. Bunun telâfisi bütçeye ağır bir yük yükleyebilir; öte yandan, kamu sektöründe fazla memur istihdamı cari masrafları aşırı bir şekilde artırmaktadır. *Organizasyon prensiplerini ve personel politikasını kesin bir şekilde modernize etmedikçe vasıflı elemanları ücret bakımından tatmin etmek güç olacaktır.*

1968 de ihracat 1967 ye nazaran % 5 oranında geriledi. Mamafih 1969 yılının ilk beş ayı içinde ihracat seviyesi bir önceki yıla ait rakamları bulmuştur. Bu yıl fındık ve zeytinyağı ihracatı bir gelişme gösterdiği halde, bugüne kadar pamuk ve tütün ihracatı bir önceki yıldan geridir. Tütün satışları halen sübvansiyondan yararlanmaktadır ve A.B.D. ne yapılan satışlarda yılbaşında görülen duraklama geçicidir; ayrıca, pamuk fiyatları da daha mustakardır.

1968 yılında ithalât % 11,5 oranında ve 43 milyon dolarlık bir artış göstermiştir. Bu artış, proje yardımları ile ilgili ödemelerle yatırım masraflarından ileri gelmiştir. Tüm ithalâtın yarısından çoğunu kapsayan ham madde ve enerji maddeleri % 9, yatırım malları ise % 13 oranında çoğalmıştır. Petrol ve gübre sırasıyla 10 ve 11 milyon \$ lık artışlarla ithalât toplamının kabarmasına yol açmıştır. Döviz kıtlığı serbest döviz sahasına ait transferlerde gecikmelere sebebiyet vermekte dolayısıyla ithalâtle karşılanan ham madde tedariki zamanında yapılamamaktadır. Gelecek yıllarda, döviz gelirleri yeterli ve muntazam bir artış göstermediği takdirde birçok yeni tesisin ham madde ve yedek parça yetersizliğinden düşük randımanlı çalıştırılması tehlikesi ortaya çıkacaktır.

EKONOMİ POLİTİKASI

Sene ortasında kabul edilmiş olan ödemelerle birlikte 1968 bütçesinde gider artışı % 26 ya baliğ olmuştur. Gelirler tahminlerin altında kalmış olduğundan bütçe, alınan tasarruf tedbirlerine rağmen açıkla kapanmıştır. Aynı dönemde vasıtasız vergi gelirlerinde % 12 oranında tatminkar bir artışa karşılık, vasıtalı vergi hasılatında ancak % 7 bir artış sağlanabilmiştir. Bu sonuncu artışın yavaşlığında Tekel İdaresi ile Şeker Şirketince tahsil edilmiş

olan vasıtalı vergilerin Hazineye yatırılmamış oluşu ve öncelik tanınan yatırım mallarının Hazineye tahmin edildiğinden daha ağır bir yük tahmil etmesi âmil olmuştur. Sonuç olarak, iç gelirler ancak % 9 oranında bir artış kaydetmiştir ki bu oran son yılların en düşüğüdür. 1968 yılı bütçe açığı 1.466 milyon liradır. Bu rakam 1967 yılına ait açıktan (315 milyon lira) oldukça fazladır.

1968 de para ve mevduat durumdaki en önemli değişim banka mevduatında sağlanan % 14 oranındaki artıştır. Bu oran 1967 den iki misli yüksektir. Mamafih mevduattaki bu gelişme 1969 yılının ilk altı ayında ağırlaşmıştır. Tasarrufu artırmak için halka banka mevduatı dışında, posta çekleri sistemi ve özellikle Ordu Yardımlaşma Kurumunca başarı ile uygulanan sözleşmeli mevduat formülleri gibi değişik tasarruf şekillerini arzetmek faydalı olacaktır.

Ticari krediler 1968'in ilk altı ayında yavaş, ikinci altı ayında ise süratli bir gelişme göstermiştir. 1969 yılında bu gelişme daha da süratlenmiştir. Halen açılan kredilerin önemli bir kısmı, transferlerdeki gecikme sebebiyle Merkez Bankasında bloke edilmiş durumdadır. Öte yandan özel teşebbüs erbabınca gösterilen olağanüstü dinamizm yakında kredi şartlarında bir sağlamlaştırma yapılmasına lüzum gösterebilir. Merkez Bankası hakkında hazırlanan ve yıl sonuna kadar kabul edileceği tahmin edilen kanunun para ve kredi politikasında beklenen reformları sağlayabileceği söylenebilir. Bu kanunda *faiz nisbetlerine daha fazla seyyalıyet verilmesi ve ticari bankaların firmaların işletme sermayesi ihtiyaçlarını karşılamak üzere orta vadeli kredi açmaları* öngörülmektedir.

1969 Programında, enfastrüktür ve sulama ile ilgili yatırımlar yerine sınaî ve enerji ile ilgili yatırımların öngörülmesi yetkililerin yatırım politikasında bazı değişiklikler yapma lüzumunu duyduklarını gösterir. Keza döviz gelirinde artış sağlayabilecek ziraat projelere önemli krediler açılması da bunu teyit etmektedir. Anlaşıldığına göre, imalât sanayiinde yapılacak yeni yatırımlarda inisiyatif özel sektöre bırakılmakta, devlet işletmelerinin bu yatırımlara katılması da teşvik edilmektedir. Karadeniz bakır kompleksi bu nevi projeler için iyi bir örnektir.

1967 den itibaren verimli özel yatırımları teşvik için kullanılan yeni metotlar ve yeni yatırım müsaade usulleri olumlu sonuçlar verdi ve bu nevi yatırımlardaki artış tahminlerin üstünde gerçekleşti.

Yatırımları ve İhracatı Geliştirme ve Teşvik Bürosunun faaliyete geçtiği 15 Eylül 1967 tarihinden 1968 sonuna kadar 7,7 milyon lira tutarında 365 özel yatırım projesi incelendi ve bunlardan 183 adet ve 3,7 milyonluğu kabul edildi. Bu rakamların da teşvik ettiği gibi, özel sektör yatırımlarında bir gelişmeye imkân vermek için kamu yatırımlarını kısıtlayıcı bir politikanın izlenmesi gerekli görülmektedir.

İhracat durumu halen Türk ekonomisinin gelişmesi için başlıca engel-

dir. İhracatta süratli ve devamlı bir artış sağlanamadığı takdirde, alınan dış yardımlara rağmen, ithalâtın finansmanı ve dış borç taksitlerinin ödenmesi mümkün olamayacaktır. Türk ekonomisi ihracat piyasalarına sağlam bir şekilde yerleşebilmek için büyük gayretler sarfetmek zorluğundadır. Ana ürünler için dahi (tütün, fındık, kuru meyve, pamuk) müstahsiller, dünya pazarlarının bugünkü isteklerine kâfi derecede uymak çarelerini aramamışlardır. Sınai mamullerde ise, kalkınma plânlarında öngörülen hırslı hedeflere rağmen çeşitlilik yönünde herhangi bir ilerleme kaydedilememiştir. Bu dönemde ithalât artışı devam etmiştir; bir yandan, ithalâtı ikame edecek üretime önem verilirken bu ikame politikasının yaratacağı ithalâtın öneminin küçümsendiği anlaşılmaktadır.

İhraç imkânlarının artırılması için Dünya Bankası ile birlikte bazı projeler üzerinde çalışılmaktadır. Bunlar yaş meyva ve sebze, gıda sanayii, hayvancılık ve daha ileri bir safhada da orman sanayiidir. *Akdeniz ülkeleri, bugün için narenciye üretim ve ihracatında şiddetli bir rekâbete girişmiş bulunmaktadırlar;; arz ve taleple ilgili bazı tahminlere göre 1970 senesi başlarında bu alanda bir sürproduksiyon husule gelebilir.* Türkiye'nin bu piyasaya girişi neyazık ki yenidir, mamafih gerekli tedbirleri almak şartıyla, bu kaynaktan sağlayacağı döviz gelirini artırabilir.

Başlıca ihraç maddelerinden olan tütün ve pamuğun satışını artırma imkânlarının sınırlı oluşu ihracatın çeşitlendirilmesini özellikle gerektirmektedir. Türkiye'de büyük stok birikmelerine yer vermemek için tütün ziraatının reorganize edilmesi gerekir. Pamukta da gelecek seneler içinde bazı sürproduksiyon alametleri gözükmemektedir. Tekstil sanayii gelişme halindeki ülkelerde çoğalmaktadır; bunlardan sanayileşmiş ülkelerin piyasalarında yerleşme imkânını bulanlar talep artışından yararlanabileceklerdir. Türkiye'nin pamuklu dokuma ihracatı, mevcut atıl kapasiteye rağmen 4 milyon dolardan ibaret kalmıştır.

BÜTÇE VE VERGİ POLİTİKASI :

Vasıtalı vergilerin gelirleri 1960 senesinden bu yana vasıtasızlardan daha süratle artmakta olduğundan bu sonuncu gelirlerin kamu gelirlerindeki oranı düşmüştür. Gerçek kişilerden sağlanan gelir vergisinin oranı 1961 de % 31 iken, 1968 de % 27,3 dür. Aynı dönemde kurumlar vergisi de % 6,6 dan % 6 ya inmiştir. Halbuki mükelleflerin sayısı 1962 yılına nazaran iki misli bir artışla 3,6 milyonu aşmıştır. Bu rakamın ekserisini memur ve ücretliler teşkil etmekte olup, imalâtçılar, tüccar ve serbest meslek erbabı yarım milyon civarındadır.

1969 programı, vergi rejiminde mevcut bulunan boşlukları ortadan kaldırmak zorluğuna işaret etmektedir. Gerçekten, vergilendirmede gelirin menşei ister ücret, ister ticarî gelir, isterse ziraî kazanç olsun aynı ölçülerin kullanılması bir zarurettir.

Kurumlar vergisinden sağlanan gelir gelişmiş memleketlere göre düşük-

tür. 1969 da bu nevi vergi oranı % 20'den % 25'e çıkarılmıştır. Türkiye'de bir çok sanayi branşında kâr marjlarının yüksek olduğu kabul edilebilir; bu, kurumlar vergisinin yükseltilmesi için bir sebep olarak ileri sürülmektedir. Ancak, sanayiın çeşitlenmesi ve halen hakim durumda bulunan aile işletmeleri yerine büyük çaptaki teşebbüslere dayatılabilmesi için sermaye şirketlerinin kurulmasında bir zaruret vardır. Esasen sanayileşmiş ülkelerdeki gelişmenin seyrinde sermaye şirketlerinin önemli bir rol oynadığını kabul etmek gerekir. Türkiye'nin bu kaideye bir istisna teşkil etmesi düşünülemez. Bazı branşlarda yüksek kârların varlığı yabancı rekâbete karşı uygulanan aşırı himaye ile izah edilebilir. Bu halin önüne geçmek ve yetersiz kaynakların optimal kullanımını sağlamak için şu tedbirler alınabilir: Yerli imalâtle rekâbet edebilecek malların ithalâtını yasaklayan sert mevzuatı yumuşatmak, dağıtım sisteminin bünyesini değiştirmek, sınıf fiyat politikasında daha aktif bir tutum izlemek, fiyat kontrolü hakkında Fransa'da uygulanan «program sözleşmeleri» usulü Türkiye için de faydalı örnek teşkil edebilir.

Banka ve sigorta muameleleri üzerinden alınan gider vergisi üretim üzerinden alınan gider vergisinin yarısına balığ olmaktadır. Bu vergi anti-ekonomik olduğu kadar banka kredisi kullananların haksız olarak vergilendirilmesine sebep olmaktadır. Bu uygulama resmî makamların özel sektöre açılan kredinin çoğalmasını ve maliyetin de ucuzlamasını isteyen düşüncelerine uygun sayılamaz.

STABİLİZASYON TEDBİRLERİ

Kısa vadede, gayri safi millî hasıladaki değişimler ziraf üretime bağlıdır. Zirai işletmelerin büyük bir kısmı zayıf randımanlı olup üretim esas itibariyle hava şartlarına tabidir. Öte yandan ziraf ürünlere bağlı olan ihracat geliri mahsul yetersizliği yanında dünya piyasalarındaki fiyatların da etkisi altındadır. Bu şartlar altında Türkiye'nin ödemeler bilânçosunun dengede tutulması uygun şartlarla alınacak dış yardımlarla mümkün olabilir. Hatta bu yardımlarda sene içinde dahi bir gecikme olması bazı sıkıntılara yol açabilir. Bu duruma karşı bir tedbir olarak başlıca ziraf maddelerden müteşekkil tanzim edici stoklarla yeterli seviyede stok ve altın rezervleri bulundurulması faydalı olur.

İç talep artışını frenlemek bir zorunluluk olmakla birlikte, bu maksatla alınacak tedbirler konusunda yetkililer bir çıkmaz karşısındadır. Verimli özel yatırımları teşvik etmek, haklı olarak, hükümet politikasının başlıca amacıdır. Ancak, gelişmiş ülkelerdekinin aksine Türkiye'de özel sınıf yatırım henüz hassas bir bünyeye sahiptir. Kredi kısıtlama tedbirleri ileri götürülürse bir resesyona yol açabilir. Bu sebeple, ekonomiyi sağlamlaştırmak üzere alınmasında zorunluluk bulunan düzenleyici tedbirlerin verimli yatırımları etkilememesine çalışmalıdır.

SONUÇLAR

Genel olarak denilebilirki; son on sene içindeki olaylar, Türkiye'de kalkınmaya elverişli bir güç bulunduğunu teyit etmiştir. Aynı zamanda, büyük merkezlerdeki özel sanayiın kaydettiği dikkate değer ilerleme ve ziraat sektöründeki değişme de buna işaret etmektedir. Nüfusun istek ve davranışı ve üretimin yapısı bakımından, Türk ekonomisi artık on sene önceki durumundan farklıdır. Yöneticilerin bu yeni durumu göz önünde tutarak politikalarını ekonomik gelişmenin engelsiz bir şekilde devamını sağlayacak şekilde ayarlamaları tabii olduğu kadar temenni edilecek bir husustur.

Yakın bir gelecekte, ekonomi politikası alanında, Türk otoritelerine düşen çabaları üç noktada toplamak mümkündür:

a) İlk olarak, şu son senelerde sağlanan bazı sonuçları sağlamlaştırmak zorunludur.

— Birinci Beş Yıllık Plânda öngörülen birçok yatırımlar ancak son üç yıl içinde gerçekleşme safhasına girdiğinden, kamu sektörü, halen bir yatırım birikimi ile karşı karşıyadır. Bu sebeple, bir süre için yeni yatırım projelerini iyi bir tetkikten geçirerek, kısa sürede rantabl olanlarını kabul etmek yerinde olur.

— Kamu makamları, bu yıl bütçeyi Merkez Bankası kaynaklarına fazla müracaat etmeksizin denkleştirmek çabasını göstermişlerdir; bu politikanın devamı zaruridir.

— Yetkililer, özel sektörün verimli faaliyetlerinin gelişme ve çeşitlenmesini güçleştirebilecek bütün engelleri gidermeye gayret etmektedirler. Özel imalât sanayiinde «havalanma» işaretlerinin görüldüğü bu sıralarda, kalkınmaya en elverişli elemanlar üzerine dayalı bir sanayi politikası koordinasyonunun ele alınması uygun olur. Bu bakımdan, öncelikle ihracatın kamçılanması ve ithalâtın çoğalan rekâbetine de başarı ile karşı konulması gerekecektir. Bu politika, mevcut teşvik tedbirleri dışında Türkiye'ye ileri usullerin, modern idare metodlarının ve etkili satış tekniklerin getirtilmesini, memurların ve el işçilerinin yetiştirilmesini sağlayacak esasları kapsar.

b) İkinci olarak, kaynakların yeni bir dağıtıma tabi tutulması faydalı görülmektedir.

Prensip olarak, imalât sanayiindeki yeni yatırımların özel sektöre tahsis edilmesi son derece temenni edilecek bir husustur. Enfrastrüktür yatırımların çok yakından izlenmesi gerekecektir. Demir yolu şebekesi konusunda, bazı hatların rantabl olmadığı ve personel fazlalığının varlığı söylenebilir.

— *Ziraatte, şeker pancarı ve tütün ziraatı azaltılarak kaynakların daha büyük bir kısmı hayvancılığa, yem bitkileri ile taze sebze ve meyva üretimine tahsis edilmelidir.* Bu yeni üretimlerin ihracata yöneltilmesi avantajı mevcuttur.

c) Üçüncü olarak, ekonomik kaynakların daha rasyonel bir şekilde dağılışı-

nı sağlamak için, temel politika ile ilgili bazı tedbirlere ihtiyaç vardır.

— *Vergi sisteminde üretim ve gelir vergilerine daha çok yer vererek vasıtalı vergilerin özellikle ithalât resimlerinin ağırlığını hafifletmek yerinde olur.*

— Para ve kredi mekanizması, tasarruf ve kredi hareketlerinde önemi gittikçe artan bir rol oynamaktadır. İhracat kredilerinde yapılan değişiklik ve ticaret bankalarını orta vadeli kredi açmaya teşvik edici tedbirler henüz olumlu bir safhaya girememiştir. *Yeni Merkez Bankası Kanunu para politikası aletlerinin modernizasyonuna büyük ölçüde yardımcı olacaktır. Sermaye piyasasının organizasyonu ve sözleşmeli tasarruf şekilleri gelecek senelerde yetkililerin çabalarını beklemektedir.*

— İktisadî Devlet teşebbüslerinin sorunları yeniden düzenleme komisyonunca etraflı bir şekilde incelenerek alınması gereken tedbirler ve yapılacak reformlar düzenlenen raporda belirtilmiştir. Artık geriye bu tavsiyelerin uygulanması kalmıştır; bu konuda harekete geçmekte ağır davranıldığı anlaşılmaktadır. Açık veren üç işletme (Denizyolları, Ereğli Kömürleri İşletmesi ve Şeker Sanayi) hakkında yeni bir politika izlenmelidir.

Öte yandan, Devlet işletmelerine kurumsal bir statü verilerek, yöneticilerine daha geniş bir serbesti tanınması ve bu suretle bu işletmelerin etkinliğinin islah edilmesi zorunluluğu ortaya çıkmaktadır.

— *Müşterek Pazar ortaklık anlaşması Türk ekonomisini dış dünyaya açma imkânını sağlamaktadır. Bu açılmanın fayda ve mahzurları sadece gümrük resimlerinin ayarlanması ve kontenjanların Türkiye'nin ihracat ve ithalâtı üzerindeki muhtemel etkileri göz önünde tutularak değerlendirilmemelidir.*

Turist gelirlerinde net bir artış sağlanamamıştır. Türkiye Akdeniz sahilinde bulunan O.C.D.E ülkeleri içinde bu durumda bulunan yegâne ülkedir. Yetkili makamlar, turistlerce bozdurulan dövizlerin hazineye intikalini sağlamak için daha enerjik tedbirler alabilirler. Genel olarak, turistik sahil bölgelerinde, bazı şehirlerin şimdiden tabii güzelliğini bozma tehlikesi yaratan geliş güzel yapıların çoğalmasını önlemek için rasyonel bir değerlendirme politikasına açık bir ihtiyaç bulunduğu görülmektedir.

YERLİ SİGORTA ŞİRKETLERİMİZİN 1968 YILI FAALİYET NETİCELERİ

Hayri BAŞER

1968 yılında, memleketimizde direkt sigortacılıkta çalışan Anadolu, Ankara, Güven, Doğan, Genel, Halk, İnan, Şeker, Güneş, Başak, Ray, Birlik Sigortaları Kooperatifi, Ak, Şark, İstanbul Umum, İmtaş, Tam, Atlantik, Emek, Oyak, Tam Hayat Sigorta Şirketleri olmak üzere 21 yerli sigorta şirketinin yangın, nakliyat, kaza, ziraat sigorta, makina ve montaj branşlarıyla hayat branşında sağladıkları safi prim gelirleriyle bu gelirlerin toplam hasılat içerisindeki payları aşağıda gösterilmiştir:

	1968 (TL.)	%	1967'de
Yangın branşı	176.267.716	43,29	45,03
Nakliyat branşı	74.793.142	18,37	18,78
Kaza branşı	142.220.725	34,92	34,43
Ziraat Sig. branşı	6.324.957	1,55	1,12
Mak. ve montaj branşı	7.618.291	1,87	0,64
Toplam	407.224.931	100.—	100.—
Hayat branşı	46.410.758		
	453.635.689		
İdare harcı tutarı	30.983.481		
Genel toplam	484.619.530		484.619.530 liraya

erişmektedir ki 1967 yılındaki 413.291.128 liralık prim ve idare harcı hasılat toplamına nazaran % 17,26 oranında bir artış ifade etmektedir.

Türkiye dış ticaret dengesindeki aleyhe açığın ihracattaki gerileme yüzünden artması sebebiyle ithalat ve ihracat yönünden hayli sıkıntılı, pamuk ve tütün piyasalarını da oldukça elverişsiz şartların etkilediği 1968 yılında kaydedilen bu gelişmeyi daha çok sınıfl kalkınmamıza borçlu olduğumuz bir gerçektir. Geçmiş yılların tecrübesine dayanarak yabancı şirketlerin toplam istihsal rakamı % 80 oranında tahmin edilecek olursa az bir hata payıyla 1968 Türkiye genel sigorta istihsalini:

Yerli şirketler istihsalı	484.619.530
Yabancı şirketler istihsalı (484.619.530X% 8)	38.769.472 olmak üzere
	523.389.002 lira

saymak yanlış olmayacaktır.

Yerli sigorta şirketlerimizin 1967 hesap yılındaki sâfi prim istihallerinin yangında 156.217.275, nakliyatda 65.194.416, kazada 119.426.318, Ziraat sigortada 3.887.873, makina ve montajda 2.207.199 ve hayat branşında 39.749.051 lira olduğu gözönünde tutulduğu takdirde artışın genellikle az veya çok bütün branşlara şamil ve sâri bulunduğu anlaşılır ki bu netice memnuniyet vericidir.

Bununla beraber ziraat sigorta branşının sarfedilen çabalara rağmen hâlen yalnız iki şirketin inhisarında kaldığı ve beklenen inkişafa kavuşmadığı bir vakiadır ki, sâdece bu vakiya ziraat sigortanın memleketimizde esaslı bir bünye değişikliğine tâbi tutulmasını zarurî kılmaktadır. Bu münasebetle İkinci Beş Yıllık Kalkınma Plânında öngörülen tedbir kararının bir an önce gerçekleştirilmesi ve ayrıca ithalât nakliye sigortalarında gider vergisi muaflığının tesisi ve hayat sigortalarında ise masraf kabul edilen sigorta ücreti had-dinin mutlaka günün icap ve ihtiyaçlarına uyacak seviyeye yükseltilmesi gerektiğini ve gecikmenin memleket ekonomisine zarar verdiğini belirtmek bir vazifedir.

Yukarıda arz edilen genel sigorta istihsaline mukabil umumî masraflar 1967'de 52.872.373 lira iken 1968'de 58.749.203 liraya yükselmiş olup 484.619.530 liralık genel istihsal toplamına nisbeti, istihsaldeki % 17,26 artış sebebiyle 1967'nin % 12,79 nisbetinden ancak % 12,12'ye düşebilmiştir. Umumî masraflar karşılığı olarak alınmakta olan idare harçları hasılatı 1967 de 26.609.631 lira iken 1968'de 30.983.841 liraya yükselmiş olmasına rağmen prim ve idare harçları hasılat toplamına oranı % 6,44 den % 6,39'a düşmüştür ki 1968'de idare harçlarıyla karşılanamayan umumî masraflar açığı % 6,35 den ($\% 12,12 - \% 6,39 =$) % 5,73'e inmiştir.

İstihsal komisyonlarına gelince, yerli şirketlerimiz için 1967'de 86.440.308 lira olan istihsal komisyonları, 1968'de 100.499.824 liraya ulaşmış ve 1967'nin % 23,36 nisbetindeki bütün branşlar istihsal komisyonu ortalaması ancak % 22,15'e inebilmiştir.

Yerli şirketlerimizin reasürans seksyonları toplamı 1967'de 291.574.494 lira iken 1968'de 337.698.301 liraya ulaşmış görünmekte ise de, artan sâfi prim hasılatının toplamına nisbeti 1967'nin % 75,41'ine mukabil % 74,44'e düşmüş, binnetice konservasyonları artırma yolundaki çabaların sevindirici bir verisi olmak üzere konservasyonlarımız -idare harçları hariç olarak- bir önceki yılın % 24,59 nisbetinden % 25,56 ($= 100 - 74,44$) nisbetine yükselmiştir.

Reasürans seksyonları karşılığında alınan reasürans komisyonları toplamı da ona paralel olarak 101.152.971 liradan 112.749.052 liraya yükselirken nisbetçe aksine % 34,69'dan % 33,39'a düşmüştür.

Netice olarak yerli şirketlere mahsus genel istihsal (lordo) ve konservasyon (netto) maliyetler, bütün branşlar bir arada mütalea edilmek suretiyle 1967 ve 1968 yılları için aşağıdaki manzarayı göstermektedir:

Yerli Sigorta Şirketleri Genel İstihşâl Maliyeti (lordo)

<u>Gelirler</u>	<u>1967 (TL.)</u>	<u>1968 (TL.)</u>
Sâfi prim hasılatı	386.682.132	453.635.689
İdare harçları	26.609.631	30.983.841
	(a) 413.291.763	484.619.530
<u>Giderler</u>		
Umumî masraflar	52.873.378	58.749.203
İstihşal komisyonları	86.440.308	100.499.824
	(b) 139.312.686	159.249.027
	b	
	—	
	a	
	% 33,71	% 32,86

Yerli Sigorta Şirketleri Konservasyon Maliyeti (netto)

<u>Gelirler :</u>	<u>1967 (TL.)</u>	<u>1968 (TL.)</u>	
Konservasyon primleri	95.107.638	115.937.344	(453.635.645 —)
			(= 337.698.301)
İdare harçları	26.609.631	30.983.841	
İstihşal ve reasürans komisyonları arasındaki lehte fark	14.712.663	12.249.228	
	(a) 136.429.932	159.170.413	
<u>Giderler :</u>			
Umumî masraflar	52.872.378	58.749.203	
İstihşal ve reasürans komisyonları arasındaki aleyhte fark	—	—	
	(b) 52.872.378	58.749.203	
	b		
	—		
	a		
	=	% 38,75	% 36,91

Demek oluyor ki; beynelmilel reasürans piyasalarının gittikçe daralması neticesinde reasürans seksyonlarının 1967'den 1968'e miktarca, 291.574.494 liradan 337.698.301 liraya çıkmasına rağmen reasürans komisyonlarındaki lehte fark 1967'de 14.712.663 lira iken 1968'de 12.249.228 liraya düşmüştür. Bu tersine sonuçta şüphesiz düşük komisyonlu fakültatif reasüranslara ihtiyaç gösteren büyük sınıf rizikoların da etkisi mevcuttur. Bununla beraber gerek lordo, gerek netto maliyetlerde kaydedilen düzelme cidden sevindiricidir.

1967'nin 413.291.763 ve 1968'in 484.619.530 lira prim ve idare harcı hasılatına nisbetle elde edilen mâliyet yüzdeleri 1968 için bir iyileşmeye delâlet etmekte ise de; memleketimizde, tahsil edilecek prim borçları

(arrieres) nin hâlâ hâd seviyesini muhafaza etmekte bulunması, Türk sigortacılığının yine de en büyük derdini teşkil etmektedir.

Umumî masraflarla vergileri ve hasar tazminleri peşin ödemekle yükümlü sigortacılığımızın kasa giriş ve çıkış dengesini sürekli olarak bozan ve özellikle parası peşin banka portföylerinden faydalanmıyan şirketlerin mâli bünyelerini örseliyen bu derdin sür'atle bir çaresini bulmak hayati bir önem taşır. Çaresi de sigortacılığımızı veresiye muameleden kurtarmaktır.

Bilânço kârlarına gelince; şirketlerden her birinin taşıdığı özellikler bir yana bırakılacak olursa, bilânço kârları toplamı Türk şirketlerinin tümü için 1967 de 25.881.662 iken 1968 de 29.683.041 liraya ve bu kârlara dâhil mâli gelirler de aynı seneler için sırasıyla 16.400.667 den 17.285.307 liraya yükselmektedir ki bilânço kârlarından mâli gelirler düşülecek olursa, işletme kârlarının:

1967'de	25.881.662 —	16.400.667 =	9.480.995 TL.
1968'de	29.683.041 —	17.285.307 =	12.397.734 TL.

olduğu anlaşılır ki 1966 yılının 11.023.876 lira olan toplam işletme kârına nazaran düşük bir meblâğ teşkil eden 1967 rakamına göre oldukça ileri bir adımdır. Ancak bu işletme kârları aynı yıllara ait ödenmiş sermaye ve patri-monyal rezervler toplamı olan:

1967 yılında	1968 yılında
<u>37.230.350</u>	<u>41.184.600</u> ödenmiş sermaye
<u>129.271.886</u>	<u>150.345.409</u> patri-monyal rezervler
olmak üzere	
cem'an 166.502.236	191.530.009 liraya

nisbet edilecek olursa, 1967 işletme kârının ortalama % 5,69, 1968 işletme kârının da ortalama % 6,47 nisbetini ifade ettiği müşahede edilir. Kurucu banka veya müesseselerinden sağladıkları ucuz maliyetli hazır portföy imkân-larından faydalanan istisnâî bir kaç büyük şirketin bu netice üzerindeki iyi-leştirici tesiri gözönünde tutulursa, Türk sigorta şirketlerinin bugün de ma-liyetleri düşürücü ve riziko seksiyonu yolu ile teknik neticeleri iyileştirici ham-leleri başarmak zorunluğuna karşı karşıya bulunduğu kendiliğinden ortaya çıkar.

Dileğimiz 1969 yılının Türk sigortacılığı için çok daha başarılı geç-mesidir.

HABERLER :

Derleyen : Alp GÜRUS

Osmanlı Bankası Fransa'daki Hisse Senetlerinin % 40 ını Bir İngiliz Bankasına Devretti. (*)

Osmanlı Bankası Fransız hisse senetlerinin % 40 ını First National City Bank'ın % 40 oranında iştiraki bulunan İngiliz National and Grindlays Bankasına devretmiştir.

17.9.1969 tarihinde imzalanan bir mukavele gereğince National and Grindlays ve Osmanlı Bankası birlikte 15 milyon Fransız fransı sermayeli bir şirket olan Osmanlı Bankası (Fransa) nı kurmuşlardır. Adı geçen bankaların sermayedeki hisseleri sırasıyla % 40 ve % 60 tır. Merkezi Paris'te bulunan Osmanlı Bankası (Fransa) A.Ş.'i, Osmanlı Bankasının mevcut Paris, Marsilya ve Cenevredeki şubelerini devralacak, özellikle, Avrupa ve National and Grindlays Bankasının temsil edildiği Afrika, Asya ve Orta Doğu'daki müşterilerine «bilumum banka hizmetlerini» arz edecektir.

Osmanlı Bankasının yönetim kurulu, Baron Hottinguer (Başkan) MM. B. de Margerie, Ph. Duperson, R. Tete, Lond Aldington. E.H. Owen ve D.F. Allan'den müteşekkildir.

(*) 19 Eylül 1969 tarihli Le Monde Gazetesinden alınmıştır.

Eylül ayı içinde, enflasyonla mücadele endişesi birçok Merkez Bankasını iskonto fiyatını yükseltmeye ve kredi kısıtlamalarını artırmaya sevketti.

— Federal Almanya Bankası, II Eylülde, iskonto haddini % 1 artırarak, % 5 ten % 6 ya çıkardı. Aynı zamanda avans haddini de % 1,5 nisbetinde artırarak % 6 dan % 7,5 a çıkarmıştır. Banka Merkez Kurulu bu tedbirleri kredi alanında ortaya çıkan gerginliklere karşı mücadele etmek ve bir çok ana sektörde önemli ücret artışlarının vuku bulduğu bir sırada para arzını frenlemek zorunluluğu ile izah etmektedir.

— İsviçre Millî Bankası da (bugüne kadar Batı Avrupada iskonto haddini yükseltmemiş yegâne banka idi) 12 Eylülde iskonto haddini % 3 den % 3 3/4'e çıkarttı; Federal Alman Bankası gibi, avans haddini de % 3 3/4 ten % 4 3/4'e çıkararak daha fazla artırmış oldu. Bu karar, başka ülkelerde para fiyatında vukubulan artışlardan etkilenen piyasa şartlarına uymak maksadıyla alınmıştır.

— Belçika Millî Bankası, 17 Eylülde, iskonto haddini % 7 den % 7 1/2 ye yükselttiğini açıkladı. Bu suretle sene başında % 4 1/2 olan nisbet beş defa artırılmış olmaktadır.

Öncekilerde olduğu gibi, iskonto haddindeki bu artış da iç ve dış şartlar göz önünde tutularak yapılmıştır; gerçekten, sermaye kaçıışı devam etmekte, enflasyonist tansiyon azalmamaktadır.

Belçika Millî Bankası bundan başka, reeskont plâfonlarında ayarlama ve kredi kontrolünde da bir sertlik yapmak suretiyle kısıtlayıcı politikasını kuvvetlendirmiştir.

— İngilterede, Hazine Bakanı Londra mevduat bankalarının başkanlarını toplayarak kredi plâsmanlarına konulan plâfonlara riayetkâr olmalarını talep etmiştir. Bankalar, öncelik tanınmayan sektörlere açtıkları kredileri % 4,5 nisbetinde, 220 milyon sterling indirmek zorunluluğundadırlar. Kredi talebini frenlemek için, borçlu hesap faizlerini % 8,5 tan % 9 a çıkarmayı kararlaştırmışlardır.

— Hollandada ise La Nederlandsche Bank, 1969'un son dört ayı içinde kısa vadeli banka kredilerindeki artış nisbetini % 4 olarak tesbit etmiştir.

**

Belli başlı merkez bankalarının iskonto fiyatları şöyledir (18 Eylül itibariyle)

(*) La Banque Dergisinin Ekim 1969 sayısından çevrilmiştir. (Çev: Alp Gürus)

Danimarka	%9
İngiltere ve Kanada	%8
Belçika	%7,5
Fransa ve İsveç	%7
Japonya	%6 1/4
A.B.D., Almanya, Hollanda	%6
Avusturya	%4 3/4
İtalya	%4
veya bankaların durmuna göre	%5,5
İsviçre	%3 3/4

Bedelsiz İthalât Tebliği İle İlgili Bir Açıklama :

Ulvi K. KOĞRUMAN

26 Ağustos 1969 tarih ve 13285 sayılı Resmî Gazetede Bedelsiz İthalât Tebliğinin tatbikatında tereddüt edilen hususlarla ilgili olarak Maliye Bakanlığının bir açıklaması çıkmıştır.

Derginin Mayıs 1969 sayısında «Bedelsiz İthalât ve Yeni Esasları» başlığı altında bu konuda bir yazımız yayımlandığından, adı geçen Bakanlığın bu açıklamasından da okuyuculara bilgi vermeyi faydalı görmekteyiz.

Söz konusu açıklamanın ilki, bahsi geçen yazımızın otomobil ithaline müteallik genel kaidenin istisnaları kısmının (a) fıkrasında belirtilen yurda dönüş tarihine nazaran son iki yıl içerisinde yurt dışında adlarına yetkili mercilerde kayıtlı olarak en az bir yıl otomobil kullananların bir yıllık kullanma müddetleri ile ilgili olup aynen şöyledir:

«Son iki yıl içerisinde en az bir yıl kullanılmış olması lâzım gelen otomobilin son iki yıldan daha önce trafiğe kaydedtilip zikri geçen iki yıllık devrede de kullanılmasına devam edilmesi halinde, bu devre dışında kalan süreler, en az bir yıllık kullanma süresinin hesaplanmasında nazara alınır.

Bu esasın, yazımızın aynı kısmının (b) fıkrasındaki bir yıl içerisinde en az altı ay kullanma süresinin hesaplanmasında da nazara alınacağı açıklamada belirtilmektedir

Açıklamada mevcut ikinci bir husus; dönüşlerinde yalnız otomobil veya yalnız mesleki âlet ve makine getirecek olanların da konsolosluklarımıza başvurarak pasaportlarına «Türkiye'ye kesin olarak göç etmek üzere gerekli bildirim ve işlem yapılmıştır.» şeklinde bir şerh koydurmalarıdır.

Açıklanan diğer önemli bir husus da; öğrenciler ve kendilerine öğrenci baremi seviyesinde döviz gönderilenlerle ilgili olup, aynen şöyledir:

«Tebliğe göre Millî Eğitim Bakanlığınca dövizli, dövizsiz öğrenciği kabul edilmiş olanlarla kendilerine Türkiyeden doktora öğrenci baremi seviyesinde döviz gönderilen kimseler (449 ve benzeri kanunlara göre gönderilen kimseler) otomobil ithal edemezler.»

«Ancak, bu gibi kimselerden, mülga seri III, No. 6 Tebliğ hükümlerine göre otomobil getirmeleri mümkün olanların, 2 Nisan 1969 tarihinden önce (öğrenciler için 18/4/1968 den önce) satın alıp trafikte adlarına kaydettirdikleri ve mezkûr tebliğe yazılı diğer şartlara uygun aynı otomobilin ithali için talep hakları mahfuzdur.»

(Basın: 60123 - A - 20216)

Yarım Asırlık meslek tecrübesiyle

Her çeşit sigorta ihtiyacında

ŞARK SİGORTA

SAYIN HALKIMIZIN HER ZAMAN

HİZMET VE EMRİNDE

CUMHURİYET BAYRAMINI KUTLAR;

BAŞARILAR, ESENLİKLER DİLER

Bankalar Cad. Şark Han - Karaköy, İstanbul Tel: 49 04 10-11-12

BANKA KREDİLERİNİ TANZİM KOMİTESİ KARARI :

Karar tarihi : 29/7/1969
Karar sayısı : 196

Resmi Gazete Tarihi : 12/9/1969
Resmi Gazete No. : 13299

28/8/1969 tarih ve 6/12314 sayılı kararnamenin ekidir.

T.C. Ziraat Bankası Genel Müdürlüğünün -9/7/1967 gün ve 8/220627 sayılı müracaatı incelemiş, adı geçen bankanın kaynaklarının, 1969 yılı programı İcra Plânında belirtilen kimyevî gübre, sertifikalı tohumluk, tarım âlet ve makineleri finansmanlarını karşılamaya yeterli olmadığı da nazara alınarak, 7129 sayılı Kanununun 301 sayılı kanunla değiştirilmiş 33 üncü maddesi gereğince, munzam mevduat karşılıklarından T.C. Ziraat Bankasına 178 sayılı Komitemiz kararı ile verilmiş olan ve vadesi 29/7/1969 tarihinde sona erecek olan 125 milyon liralık avansın vadesinin ertelenmesi uygun görülerek vadesinin 29/7/1970 tarihine kadar uzatılması kararlaştırılmıştır.

Karar tarihi : 9/8/1969
Karar sayısı : 197

Resmî Gazete Tarihi : 25/10/1969
Resmî Gazete No. : 13336

7129 sayılı Bankalar Kanununun 32 nci maddesi hükmüne göre, bankalarca tevzi edilebilecek tasarrufu teşvik ikramiyelerinin 1970 yılında tatbik olunacak miktarları ve nisbetleri ile şekil, şart, mahiyet ve nevileri aşağıdaki şekilde tespit edilmiştir:

Madde 1 — Teşvik ikramiyelerinin miktar ve nisbetleri :

Mevduat kabulüne mezun olan bankaların 7129 sayılı Bankalar Kanununun 32 nci maddesi hükümlerine göre 1970 yılında verebilecekleri tasarrufu teşvik ikramiyelerinin yekûn olarak baliği, kabul etmiş buldukları tasarruf mevduatı yekûnunun (% 05,75) i ile tasarruf mevduatının miktarı ile mukayyet olmaksızın, her banka için seyyanen kabul edilen (750.000) liralık sabit plâfonun mecmuunu geçmez.

Madde 2 — İkramiye nisbetinin hesaplanması esasları :

1970 yılı için tasarruf mevduatını teşvik ikramiyesi tertip edecek bankalar (1) inci maddede yazılı (% 05,75) nisbetinin hesaplanmasında, 30 Eylül 1969 tarihi itibarıyla tanzim edecekleri 3 aylık umumî vaziyetlerinde yer alan tasarruf mevduatı yekûnunu esas ittihaz edeceklerdir.

Ancak, bankaların (Tasarrufu Teşvik İkramiyesi) plânlarını ihzar ettikten sonra, kabul ettikleri tasarruf mevduatında 3 er aylık umumî vaziyetlerine göre tespit olunacak artışlar, kendilerine ikramiye plânlarının artırılması imkânını sağladığı takdirde artan miktarın (% 05,75) ini geçmemek üzere bundan faydalanabilirler.

(1) inci madde ile bu maddenin birinci ve ikinci fıkraları hükümleri dairesinde hesaplanan tasarrufu teşvik ikramiyesi tutarlarından bir kısmının veya tamamının 1970 yılı içinde kullanılmayarak müteakip senelerde yürürlüğe girecek kararnameler hükümlerine göre tespit edilecek ikramiye plâfonları fevkinde tevzi edilmek üzere bir provizyon olarak ayrılması caiz değildir.

Madde 3 — İkramiye olarak kura ile tevzi olunacak kıymetler:

Tasarrufu teşvik ikramiyesi olarak bankalarca para, Devlet ve Amortisman

ve Kredi Sandığı tahvili, gayri mefruş ev veya apartman veya apartman dairesi, arsa, tahsil bursu, hayat sigortası, irat ikramiyesi ve bunlara mümasil, bankacılığın vakar ve itibarını zedelemeyecek vasıfta ve mahiyette faydalı kıymetler tevzi olunabilir. Bu suretle bankalarca dağıtılacak ikramiyelerin bedelleri tutarı (1 ve 2) nci maddeler hükmü dairesinde 1970 yılı için tespit olunan azamî ikramiye miktarları balığını ve ikramiye olarak tevzine cevaz verilen kıymetlerin beher kura numarasına isabet edecek değeri de 100.000,— lirayı hiçbir surette geçemez.

İkramiye planları ile müteakip senelere sarf tahsil bursu, irat ikramiyesi, hayat sigortası gibi kıymetleri dağıtan bankaların geçmiş yıllarda yapılmış keşidelerden carî sene içinde bunlara ait olarak ödeyecekleri yıllık veya aylık irat veya prin tutarları da (1) ve (2) nci maddeler hükümleri dairesinde 1970 yılı için tespit olunan azamî ikramiye limitine dahil olacakları gibi, evvelki yıllarda keşifde edilmiş bu kabul ikramiyelerin 1970 yılında ödenecek kısmı o yıl keşide suretiyle tevzi edilecek fiilî ikramiye tutarı içinde halka ilân edilemez.

İkramiye olarak dağıtılacak kıymetlerin gayrimenkullere tahsis edilebilecek kısmı, her bankanın senelik ikramiye plânlarının % 45 ini geçemeyeceği gibi, gerek bunların ve gerekse nakit dışında kalan ve bu maddenin 1 inci fıkrasında tadat olunan kıymetlerle bunlara mümasil kıymetlerin vasıfları ve para olarak tekabül ettikleri değerleri ile ikramiyelerin, bankanın bilûmum şubelerine şamil bulunduğu açıkça halka neşir ve ilân olunacaktır.

Kendilerine gayrimenkul veya bu maddenin 1 nci fıkrasında yazılı kıymetler isabet eden mudiler, bunları aynen veya neşir ve ilân edilen bedelini nakten almakta muhayyirdirler.

Mahiyetî ne olursa olsun bilûmum krediler ve her bankanın seyyanen ifa, icra ve istihsal edemeyeceği ve binnetice bankalar arasında haksız rekabet tevlit edecek olan ve bu maddenin 1 inci fıkrasındaki tarifi dışında kalan eyya, ayn veya hizmetler ve bunlar üzerinden yapılacak her türlü iskonto ve tenzilâtlar ikramiye planlarına ithal ve ilân olunamazlar.

Ayrıca, bankalar tasarruf hesabı küşadında veya yeni şubeler açılışında, açılış hediye ve hatırası namı altında veya hesabı mevcut tasarruf mevduatı sahiplerine teberrularda bulunmak veya lehlerine herhangi bir masraf ihtiyar etmek veya vergilerini ödemek gibi şekil ve suretlerde nakit, ayn veya hizmet olarak müşterileri lehine hiçbir menfaat temin edemezler. Ancak, bankalarca yıl başlarında umumiyetle müşterilerine gerek evsaf ve gereks değer itibariyle dağıtılması zaman bakımından da mutad ve müteamel olan takvim, muhtıra defterleri, anahtarlık, para cüzdanı, risale, kitaplar, broşürler, mektep defterleri, mevkuteler ve emsalini ikramiye plân ve plâfonları dışında tevzi ve bunlardan tasarruf mevduatı mudilerini de istifade ettirebilirler. Bu hediyelerin yeni şube veya hesap küşadı ile ilgilendirilmesi ve bunların tevzil ile ilgil olarak ilânda bulunulması da caiz değildir.

İkramiye olarak dağıtılacak gayrimenkullerle bu maddenin birinci fıkrasının şumullüne giren bilûmum kıymetlerin veraset ve intikal vergileri, resim ve harçları ikramiye isabet eden mudillere ait olacaktır. Bankalar senelik ikramiye tutarlarından mahsup suretiyle dahi bu vergileri ödeyemezler.

Madde 4 — Senelik keşide adetleri ve keşidelere iştirakte mevduatın miktarı ve bankada kalması gereken asgarî müddet :

İkramiye keşideleri senede 6 defadan fazla yapılamaz. Ancak yeni şubeler küşadı dolayısıyla, şubelerin açılışını takip eden aybaşından itibaren 6 ay içinde tertip olunacak mahallî keşideler, bu keşidelerde verilecek ikramiyelerin bedelleri tutarı (1 ve 2) nci maddelerde tespit olunan azamî hadlerden mahsup edilmek kaydı ile, bu 6 keşidenin dışındadır.

Diğer taraftan, cari yıla ait keşidelerden birinin ertesi yılda yapılması suretiyle de bir yıl içinde 6 dan fazla keşide tertibi caiz değildir.

Mudilerin ikramiyeye hak kazanabilmeleri için kura numaralarına tekabül eden paralarının son para yatırma gününden itibaren en az 60 gün devamlı olarak bankada kalması lâzımdır. Bu müddet içinde çekilen mevduat kura numarası alamıyacağı cihetle, ikramiye keşidelerine iştirak ettirilemez. Kura numaraları mezkûr müddetin bitimi tarihi esas alınmak suretiyle tespit olunarak, ikramiye keşideleri bu tarihi takip eden 30 günlük sürenin ikinci 15 günü zarfında yapılır. Mudilerin, paralarını bu 30 günlük müddet içinde çekmeleri keşideye katılmak ve ikramiye kazanmak haklarına hâlel vermez.

Tertip edilecek keşidelere ait son para yatırma tarihi ile keşide tarihi halka açıkça neşir ve ilân olunur. Son para yatırma tarihi geçmiş olan keşidelere katılmak imkânı bulunduğu zehabını uyandıracak tarzda ilân yapılmaz.

İkramiye keşidelerine iştirak edebilmek için yatırılması gereken asgarî mevduat miktarları bankalarca tespit olunur. Ancak, kuraya esas olarak tayin edilecek asgarî miktar, bir sene ve daha fazla vadeli tasarruf mevduatında, vadesiz mevduat için tespit edilen vahidin yarısından fazla olamaz ve diğer şartlar vadeli mevduat aleyhinde değiştirilemez.

Keşideler münhasıran bankanın merkezinin veya şubelerinden birinin bulunduğu şehir veya kasabalardan birinde ve şubeler, mahaller itibariyle tefrike tabi tutulmaksızın yapılabilir. Yapılacak keşidelere, ikramiyelerin mudiler arasında cinsiyet, yaş, meslek veya tahsil derecesi gibi hususlar gözönüne alınarak veya her ne suretle olursa olsun tefrike tabi tutulması, tecezzi ettirilmesi ve keşide gününde dahi olsa bunlar için ayrı ayrı keşideler tertibi caiz değildir. Ancak, 6 keşideden biri veya birkaçı bu mahiyetteki keşidelere tahsis olunabilir.

Tasarruf mevduatı hesaplarının; bu hesaplara muayyen bir vade ile bir defada veya belli bir süre içinde muayyen zamanlarda yatırılacak mebalîge göre gruplara ayrılması ve her bir grubun da tekrar çeşitli kıstaslarla tali partilere tefriki suretiyle keşideler tertibi caiz olmadığı gibi, banka bürolarının ajansa veya bunlara şube haline kalbedilmesi yahut büro, ajans ve şubelerin hizmet binalarının değiştirilmesi gibi haller dolayısıyla de 6 keşide dışında hususî keşide tertip edilemez.

Madde 5 — İkramiye planlarının neşirini müteakip Bankalar Birliğine gönderilmesi :

Bankalar yukarıda tespit olunan esaslar dairesinde yıl zarfında tasarruf mevduatı mudilerine kura ile dağıtacakları ikramiyelerin nakten tutarlarını, ikramiye olarak verecekleri kıymetlerin cins, nevi ve mahiyetlerini adet ve ayrı ayrı değerlerini (Tahsil bursu, irat ikramiyesi gibi kıymetlerin ayrıca müddet ve yıllık tutarlarını, hayat sigortası müemmen meblâğlarını ve bunların müddet ve primlerini ve evvelki yıllarda keşide edilmiş bu kabil ikramiyelerin 1970 yılında ödenecek kısmını) ay ve gün zikretmek suretiyle son para yatırma tarihini, mevduatın bankada kalacağı müddetin hitamı tarihini ve keşide tarihini, kuraya esas olarak tayin edilecek vadeli ve vadesiz mevduat miktarlarını, ikramiye planları yekûnunun tesbitine esas alınan hesap vaziyetinin tarihi ile mezkûr hesap vaziyetinde yer alan tasarruf mevduatı tutarını, vesair gerekli her türlü malûmatı, ikramiye planlarının halka neşir ve ilânından itibaren 7 gün içinde Türkiye Bankalar Birliğine göndermeye ve planlarında vaki olacak değişiklikleri de aynı suretle bildirmeye mecburdurlar.

Bankalar, 1970 yılında fiilen dağıttıkları ikramiyeler tutarının, menkul ve gayrimenkul ikramiyeleri yekûnlarını ayrı ayrı göstermek suretiyle en geç 1 Mart 1971 tarihine kadar Türkiye Bankalar Birliğine bildirmekle mükelleftirler.

Bankalar, ikramiye planları ile ilgili olarak gazete ve radyo ile veya diğer vasıtalarla halka yayınladıkları ilânların, broşürlerin, vesairenin birer suretini, sabit ilân ve afişlerin mahiyet ve muhtevasını, yayımı takip eden 7 gün zarfında, Türkiye Bankalar Birliğine göndermekle mükelleftirler.

Madde 6 — Bankalar Birliğinin yetkisi ve vereceği karara riayet mükellefiyeti:

a) Tasarrufu teşvik ikramiyesi planlarının karar hükümlerine aykırı olarak ihar edilmesi,

b) Tasarrufu teşvik ikramiyesi olarak dağıtılacak ikramiyelerin cins, nevi ve mahiyetleri itibariyle, mesleğin vakar ve itibarını kıracak mahiyette olması,

c) İkramiye planları ile ilgili ilânların, karara veya ikramiye planına aykırı veya her ne suretle olursa olsun bankalar arasında haksız rekabet tevhit eder mahiyette bulunması.

d) Bu kararlar bankalara tahmil edilen mükellefiyetlerin yerine getirilmemesi.

e) Veya bankaların bu konuda ihtilâfa düşmeleri hallerinde,

7129 sayılı Bankalar Kanununun 57 nci maddesi mucibince Birliğin selâhiyetli organlarının re'sen veya müracaat üzerine alacağı kararları tatbik bankalar mecburdurlar.

Madde 7 — Müteakip yıllar ikramiye planlarının tespiti zamanı:

Tasarruf mevduatı muddelerine kura ile tevzi olunacak ikramiyelerin tabi olacağı şartlar Banka Kredilerini Tanzim Komitesince her yıl en geç Eylül ayına kadar neşir ve ilân olunur.

Sizin Bankanız

TÜRKİYE
HALK
BANKASI

Memleketin her köşesinde hizmetinizdedir.

(Basın: 60373 - A - 21936)

Türk yollarındaki
motosikletlerin yüzde yetmişi

JAWA

markasını taşıır.

MODELLER

JAWA 350

JAWA 250

05 IDEAL JAWA

E2 125

STADION - Yarım beygir potası

HAVADA JET KARADA JAWA

SOL YERDEK PARÇA İTİNALİ SERVİS

ÇELİK MONTAJ

TİCARET VE SANAYİ A. Ş.

TÜRKİYE VE ORTAŞARKIN EN MODERN MOTOSİKLET FABRİKASI

Tel: 27 34 62 72 87 74

ÇELİK MOTOR

Ticaret Ltd. Şti.

Sirked. Gar. Karşıy. Bld.

Fel. 27 34 62

72 87 74

Telegraf. SAKOZ

512 56

siz de
ev sahibi
olabilirsiniz

tasarruflarınızı
devamlı olarak

t.c. ziraat bankasında
toplamayı
unutmayınız.